

HRVATSKI 9.1996 RUJAN PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 88
Volume 88

Rujan 1996
September 1996

Broj 9
Number 9

SADRŽAJ

Tomislav Pavlin: Planinarski vod na Velebitu	241
Darko Berljak: Kailas - hodočaše na rubu neba	246
Tvrko Pervan: Dora na Velebitu	253
Krunoslav Milas: Planinarsko proštenje na Velikom Rujnu	256
Milan Kaučić: U graničarskim bregovima Slavonije	258
Vesna Jurković: Kornatski klifovi - planinarska atrakcija	261
Zdenko Kristijan: Planinarski dom Sv. Bernard u Samoborskom gorju	263
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	265
Zaštita prirode	265
Alpinizam	266
Planinarstvo u tisku	266
Gorska služba spašavanja	267
In memoriam Anđelku Ivančiću	268
Vijesti	268
Kalendar akcija	272

Slika na naslovnoj stranici:
Planinarsko proštenje na Velikom Rujnu

Foto: Krunoslav Milas

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 Zagreb, A. Cesarca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin

Preplata za 1996. godinu 80 kuna (za inozemstvo 43 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Poziv na broj" u mali prozorčić brojku 02, a u veću svoj preplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja preplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o preplatničkom broju). Novi preplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevoj 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvrnica boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/9201 od 16. 3. 1992)

Planinski vod na Velikom Rujnu

Planinari u Domovinskom ratu

TOMISLAV PAVLIN, Zagreb

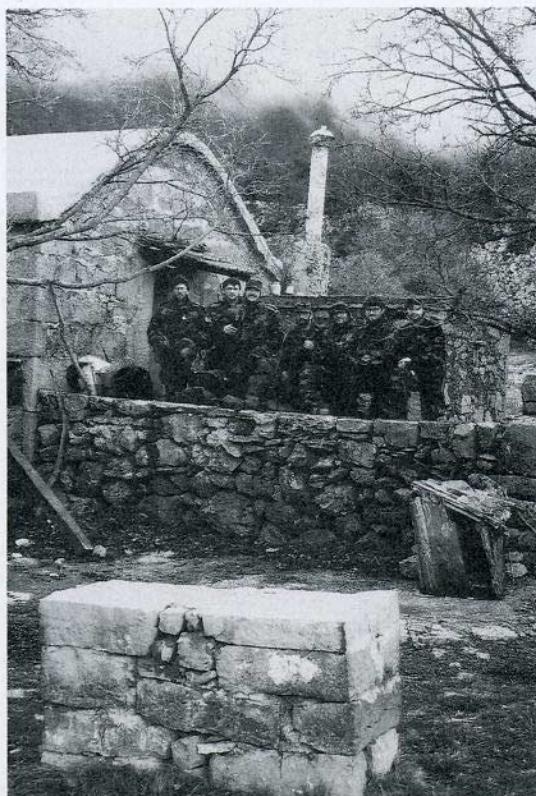
Svake godine 15. kolovoza, na blagdan Velike Gospe, na proštenju kod Gospe od Rujna u južnom Velebitu okuplja se podgorski puk iz Starigrada Paklenice i okolnih mjesta, a dolazi sve više planinara. Treba naglasiti da je pristup ovom mjestu moguć samo pješice i to najmanje tri do četiri sata hoda od mora. Crkvica se nalazi na visoravni Velikog Rujna (900 m), podno najviših velebitskih vrhova, između Višerujna, Velikog Golića i Bojinca. Ona je obično cilj planinara nakon višednevnih hodanja po najvišim velebitskim vrhovima. Ovdje su stečena brojna poznanstva, tu sam upoznao Tateka iz Zadra, pok. Antu Rukavinu iz Gospića, dr. Žagara i Dragu Trošelja iz Slavonije, a posebno su mi bili dragi

susreti kod Stapa ili na Bojincu s dr. Gverićem i njegovim prijateljima iz Bibinja. Tu sam se upoznao i sa Zdravkom, ne sluteći da ćemo za nekoliko godina ovdje braniti velebitske prostore. Dolazak 1990. g. bio je u znaku stvaranja naše hrvatske države, a na proštenju te godine prvi put je na ulazu u crkveno dvorište zalepršao hrvatski stieg! No, događaji koji su nakon toga slijedili promijenili su našu idilu, posebno dva dana poslije, kada smo se spuštali prema Lukovom Šugarju uređivajući planinarski put. Po dolasku na Jadransku magistralu vidjeli smo neprekidne kolone automobila kako hitaju u pravcu sjevera. Doznali smo kako balvani mogu otjerati turiste, a velikosrpstvo donijeti zlo našem narodu. Našu

Planinski vod na V. Rujnu; u pozadini Rujanska kosa i Višerujna

Foto: M. Pahernik

Stari oltar Gospe od Rujna i dio Planinskog voda pred ljetnim stanom Peke Marasovića

Foto: M. Pahernik

slutnju da iduće godine nećemo moći do Rujna potvrdio je poslije naš prijatelj, starigradski župnik Tomislav Baričević. Domovinski rat bio je blizu, što je bio znak nama dugogodišnjim velebitskim lunjalima da se pripremimo i, ako ustreba, da dodemo u obranu ovih velebitskih prostora.

Priprema za odlazak

Slično su mislili i neki ljudi u HPS-u, pa je prilikom osnivanja Športske čete u Zagrebu osnovana i planinska satnija, kojoj su dragovoljno pristupili zagrebački planinari svih specijalnosti, čekajući na poziv za odlazak. Prvi su krenuli najspremniiji, GSS-ovci, alpinisti i speleolozi, koji su pritekli u pomoć nemoćnom ličkom puku i premorenim braniteljima iz Lovinca, Sv. Roka i obližnjih mjesto, koji su svoj spas našli u povlačenju preko Velebita na sigurnu primorsku stranu, u Selinama

i Starigradu. Zajedno s ličkim braniteljima iz MUP-a, ovdje su ostali i zaposjeli vršni dio Velebita, od Dušica preko Sv. brda i Vaganskog vrha do Buljme, dok su pripadnici HV stali nasuprot četničkoj i drugoj bratiji od Dušica, preko Libinja do Modrića. Neprijatelji su se nalazili od Halana do Maslenice te nastavili svoje prodiranje prema Slivnici i Posedarju oko Novigradskog mora. Namjera im je bila jasna: presjeći tada glavnu prometnicu od sjevera prema jugu koja je vodila preko Paga. S druge, ličke strane, neprijatelj je srećom zaustavljen pred Gospicem. Da je ovlađao Velebitom do Baških Oštarija, bilo bi nesagledivih posljedica za Gospic, Zadar i šire. U takvim okolnostima nazvao me Zdravko i predložio da ubrzamo odlazak u obranu velebitskih prostora osnivanjem skupine za posebne zadatke na južnom dijelu Velebita. On se već dogovorio u Stožeru HV i u zapovjedništvu posebne postrojbe HV u Starigradu, pa bi naš odlazak trebao biti samo pitanje dana. Budući da se u Planinarskoj postrojbi HPS-a nije znalo kada će krenuti, odlučio sam se za to rješenje i pristao sam. U međuvremenu smo se opskrbili potrebnom opremom koju su darovali oni, koji su na taj način pripomogli obrani naših hrvatskih prostora. Poslije prvog sastanka pripremili smo se na nekoliko izleta i čekali poziv za odlazak. Skupinu su sačinjavali iskusni planinari, među njima ondašnji ili budući predsjednici planinarskih društava Kapela, Pliva, Vihor i Stanko Kempny. I pridošla dva neplanirana brzo su se uklopili u našu sredinu i pokazali na terenu da uopće ne zaostaju za nama.

Odlazak u neizvjesnost

U znaku određene diskrecije i opće opasnosti krenuli smo ranog zagrebačkog jutra 15. studenog 1991. na put neizvjesnosti, čvrste volje i želje da damo ono što se od nas očekuje na velebitskim prostorima. Po dolasku u Starigrad Paklenicu bio je dogovor u zapovjedništvu HV. Dobili smo zadatku povezivanja postojećih i budućih postrojbi na tada djelomično branjenom velebitskom prostoru od Stapa do Rujna. Dakle, bit ćemo i ove godine na Rujnu! Netko će možda pitati zašto obrana nije postavljena na vršnom grebenu, no o tom poslije.

Nekoliko dana prije odlaska u planinu iskoristili smo za upoznavanje područja od Rujna do Stapa i za dogovor s postojećim postrojbama o načinu

povezivanja i mogućnostima djelovanja u slučaju neprijateljskog napada. U samom Starigradu Paklenici bilo je vremena da pozdravimo svog prijatelja, župnika Tomislava Baričevića, i upoznamo se s prognanim Jaseničanom Srećkom Petrovim, gdje ćemo biti mi, a i drugi branitelji, uвijek dobro primljeni. Pozdravili smo se i s brojnim znancima s Rujna, među njima s Pekom Marasovićem, koji nas je znaо toliko puta ugostiti u svom ljetnom stanu na Rujnu.

Ratna situacija nije nam išla u prilog. Žestoke su se borbe vodile preko velebitskog kanala, kod Slivnice i Posedarja, a povremeni topnički udari bili su i u obližnjem Vinjercu, tako da je jedne noći morao biti dignut u zrak maslenički most, kako ne bi poslužio neprijatelju. S druge, ličke strane čuo se odjek brojnih topničkih udara. U tim uvjetima, kad smo dobili oružje, i mi smo jednog tmornoga i kišovitog dana krenuli u planinu. Podaci o stanju na terenu nisu nam išli u prilog. Osim mogućnosti napada s ličke strane, tu su se blizu nas nalazili pravoslavni žitelji iz Tribnja Šibuljine, koji su bili uz svoju bratiju. To se pokazalo i po nalazu oružja u nekih od njih, a kada

su nakon zatvora pušteni kućama, prebjegli su četnicima! Osim toga, što je bilo najvažnije, oni su imali svoje ljetne stanove u Velebitu, i to na Malom Rujnu, Pričatrni, Zamrštenu i Zavrati, što je zbog putova prema Počitelju ili Ličkom Čitluku, preko Rudina ili Oglavinovca, moglo biti opasno glede dovođenja neprijatelja iz Like. Osvajanjem tog prostora bio bi omogućen napad na Pag, već spomenutu prometnicu ili paški most, a što bi to moglo značiti svakome je jasno. Ako ništa drugo, njihovi ljetni stanovi mogli bi postati dobra neprijateljska uporišta i stalna opasnost za naše postrojbe, od Stapa do Rujna.

Dolazak na Rujno

U sastavu Samostalnog bataljuna HV iz Starigrada, naš planinski vod krenuo je putem od mora Antinom stazom (nazvanom po pok. Anti Rukavini) preko Torina, iznad Velikog Ledenika i preko Aptovca do Rujna. Pretovareni opremom i naoružanjem, teško smo se uspeli po kamenitom i klizavom terenu na Rujno, prema našoj budućoj bazi. Budući da na dogovorenom mjestu, kasno

Zima na Rujnu 1981-82.

Foto: Davor

navečer na maglovitom Rujnu, nije bilo onih koji su nam trebali doći ususret od Marasovića, krenuli smo oprezno dalje, do crkvice Gospe od Rujna, gdje se nalazila naša stalna postrojba i, možda, naši kolege. Oprez je bio nužan zbog spomenute mogućnosti sukoba s "onima s ličke strane" ili sa susjedima s M. Rujna, pa je susret s našima bio pod znakom najvećeg opreza. Rješenje smo našli u pjevanju poznate marijanske pjesme, koja je bila prepoznatljiva kao lozinka i dozvolila pristup. Ostatak noći i sljedećih nekoliko dana boravili smo u ljetnom stanu (kući) našega Peke Marasovića, dok se nismo preselili u stalnu bazu u jednom od stanova bliže Malom Rujnu.

Boravak na Rujnu

Odmah smo počeli s okolnim osiguranjem. Na nekim mjestima prema Lici, prema vršnom dijelu, zapriječeni su prilazi minskim i drugim sredstvima, pa je tako smanjena prijetnja neprijateljskog pristupa s te strane. Svakodnevne ophodnje imale su za cilj da povežu postojeće postrojbe od Rujna do Stapa i da zavaraju nepoželjne kao da je veći broj vojnika na Rujnu. Povremena izviđanja prema ličkim prilazima, na Oglavinovcu i Rudinama, pokazala su da "oni" ne izlaze na greben, ali smo pretraživanjem okolnog terena, posebno njihovih ljetnih stanova ili šipila, za "koje oni nisu znali" (prema Anti Rukavini i priznanju jednog od njih!) pronašli vojnu opremu, oružje i municiju, ne valjda radi obrane od badanjskog medvjeda!

Svakodnevni tempo bio je ubitačan. Ophodnje, kontrola terena, priprema ogrjeva za zimski boravak i noćne straže bili su veliko iskušenje zbog naše malobrojnosti. Pokušaj, da dobijemo nekog od ljudi koji bi nam trebali, nije urođio plodom, a neke smo vratili natrag, jer u njih nismo bili sigurni. Jedino pravo "pojačanje" bio je pridošli psić Medo. Budući da je bio vlasništvo nekog mještanina s Rujna, znao je najaviti svaku nepočudnu pridošlicu, a jednom prilikom i divlju svinju! Njegov povratak u Starograd nadoknadili smo poslije malom Lili, koja nas je pratila i na svim vršnim obilascima. Naši obilasci uvijek su bili rizični, ali nam je pomogla bežična veza koju smo imali i sa zapovjedništvom, zahvaljujući Grgi. Opskrba je stizala na četveronošcima i bila je redovita, što treba zahvaliti velikim naporima, osobito po lošem vremenu. Zimu koja je dolazila dočekali smo dodatnom opremom (skije ili vreće

za spavanje). Koji put nije ni u kući, pod udarima olujne bure, bilo lako biti stalno obučen pri temperaturi od -5 C.

Svakodnevna ophodnja ili povremeni silasci do Starigrada bili su prilika da se učvrste poznanstva, ali i da se steknu nova. Takva su se dogodila u Malom Ledeniku, gdje smo upoznali obitelji Krapić i Petričević. Poslije rata svake godine navratimo kod njih, prisjećajući se uvijek njihovih dragih usputnih riječi ili pokreta. U ratnoj tjeskobi, stalnoj psihičkoj napetosti, u iščekivanju bolje sutrašnjice, ti su nas susreti činili bližim.

Da ne bi bilo sve previše idilično, brinuli su se "oni" s druge strane Velebita ili zadarskog zaleda, svakodnevnom kanonadom topova i drugog oružja, što je noću u planini djelovalo stravično, posebno zbog toga što smo znali da stradavaju branitelji i nedužan puk. S naše je strane uslijedio odgovor u prosincu 1991. jednom akcijom prema Halanu i Tulovim gredama, gdje je sudjelovao i dio našeg Planinskog voda. Iako akcija nije polučila poseban rezultat, ipak je dala do znanja da će jednog dana svi uljezi otici s Velebita.

Za to smo vrijeme zajedno s pridošlim braniteljima čekali napad s ličke strane ili zračni desant. Nije ga bilo, pa smo se uvjerili da vrag nije tako crn. Izviđanja i po snijegu potvrdila su takvu pretpostavku, jer nije bilo nikakvih tragova "s one strane", osim tragova skija iz pravca Javornika. Znali smo da su to tragovi naše susjedne planinarske postrojbe. Ipak smo i dalje bili na oprezu, iako je po jakoj buri ili magli izviđanje na terenu koji put bilo nemoguće.

Povremeni odlasci kući bili su za nas gotovo nestvarni, posebno zbog skoro normalnog života u Zagrebu, za razliku od ovog našeg, u ratnim područjima. Dolazak 1992. nas je razveselio, slušajući preko tranzistora sva nova priznanja naše države, ali nismo mogli ostati ravnodušni gledajući palež i pljačku kuća na okupiranom području između Zadra i Benkovca. Jedanput smo za manje od dva sata izbrojili 34 paleža!

Povremeno su nam dolazile skupine specijalaca, pa je bilo ugodno razmijeniti iskustva. Mi smo im "prodali" svoja skromna, ali djelotvorna planinarska iskustva, a oni nas opskrbili zaštitnim eksplozivnim sredstvima, što je naše šire područje učinilo sigurnijim. To nam je potvrdila i jedna mazga, koju je poslije bilo vrlo opasno vratiti sa strmih padina Bojinca.

Iskustva i opažanja što smo ih stekli, te izvješća koja smo dali tada malo poznatim ratnicima, a danas generalima HV Anti Rosi i Anti Gotovini, bila su njima vjerojatno korisna, a nama danas veliko zadovoljstvo da smo mogli s njima surađivati. Proljeće je donijelo zatišje na bojišnicama, barem što se tiče našega velebitskog dijela, pa iako smo tražili neke "od onih" i po najvišim visovima, nismo vidjeli nikoga. U takvim je okolnostima za većinu od nas značilo da naš boravak na Velebitu nije više potreban i da ćemo svoj ratni posao zamjeniti s pričuvnim i radnim.

Povratak s Rujna

To se i dogodilo, pa je krajem proljeća 1992. naš Planinski vod prestao službeno djelovati. Većina se vratila na svoje redovne radne zadatke, samo su dvojica ostala u domobranskim postrojbama, a jedan je otišao u specijalce. Vratili smo se kućama i bili privedeni u pričuvni sastav, spremni da se vratimo ako ustreba. To se nije dogodilo vojno nego planinarski, kada smo za Veliku Gospu došli na proštenje Gospu od Rujna.

I na kraju ...

Iako relativno kratka, uloga našega Planinskog voda imala je određenu važnost, što su potvrđile pohvale i unapređenja. Naše je planinarsko iskustvo bilo korisno što pri kretanju na terenu što u životu prilagodenom planini. Osobno bi istaknuo veliku volju i napor koji su uložili pripadnici voda. Treba imati u vidu teške uvjete u kojima smo djelovali u planini. Neki slučajni ili dobro naciljani snajperski metak mogao je u svako doba nekoga pogoditi. Bilo je teško i fizički i psihički izdržati svakodnevni teret, ali se moralio. Draga nam je bila spoznaja da je naš dolazak značio puno domaćim ljudima, glede morala, posebno onima koje smo znali s Rujna. "Došli su nam planinari", rekli su

Ophodnja i po snijegu

Foto: M. Pahernak

jedni. "Nisu nas zaboravili", rekli su drugi. I, opet, htjeli mi to ili ne, sve se događalo oko crkvice Gospe od Rujna. Za Gospin blagdan neki dolaze iz uvjerenja, drugi iz želje i volje da se opet ovdje vidimo, pa nije čudno da se svi mi ovdje nalazimo zajedno. Pa neka se zna, da je na ovom velebitskom prostoru djelovao Planinski vod u sastavu Samostalnog bataljuna Starigrada Paklenice u sastavu: Zdravko, Stipe, Cvetko, Pišta, Pah, Bojko, Tomica, Tihi, Davor, Grga i Tom, vod koji je dao skroman prilog u Domovinskom ratu od jeseni 1991. do proljeća 1992. godine.

Kailas - hodočašće na rubu neba

1.Od Lhase do Brahmaputre

DARKO BERLJAK, Zagreb

Malo je naroda na svijetu koji u vlastitim legendama, povijesti ili običajima, a najčešće kroz vjeroispovijest nisu imali ili nemaju još i danas svoje svete planine.

Stari Grci posjeli su na Olimp dvanaest glavnih bogova, zoroastrijanci Mitru na planinu Elburs, kršćanstvo je u Bibliji najvažnije događaje smjestilo na svete gore Ararat, Sinaj i Golgotu, srednjameričke indijanske kulture i Japanci štuju vulkane Popocatepetl i Fuji, a još mnoštvo sličnih primjera postoji u cijelom svijetu gdje žive ljudi i ima planina.

Neki od hrvatskih vrhova nose slična obilježja vidljiva već u njihovim imenima - od Sv. brda na Velebitu, Sv. Gere u Žumberku, Sv. Jure i Sv. Ilijе na Biokovu do Sv. Vida na Pagu.

Gotovo sve od tih planina izgubile su veći dio svoje transcendentalnosti što zbog zaborava, njihovog okruženja modernom civilizacijom, laganog pristupa do njih i na njih ili nekoga drugog razloga.

Ali, jedna planina, povjesno čak i najstarija po svojoj svetosti, od toga je većinom ostala poštedena zbog religijskih i stvarnih povijesnih događaja opisanih u detalje, zbog niza tajanstvenih posebnosti i uzbudjujućeg doživljaja njene izuzetne ljepote s prizorima koji se dalje zbivaju u njenoj okolini; rijetkim namjernicima i danas pruža jednakno snažne i teško opisive duhovne osjećaje.

Njeno ime je - Kailas. Zovu je još i Kang Rinpoche, Asthapada i Tise, a nalazi se u Tibetu dvjesta kilometara sjeverno od tromeđe Indije, Nepala i Kine.

Sveta je čak za četiri vjeroispovijesti: hindusima ime Kailas znači Središte Univerzuma, budistima Kang Rinpoche predstavlja Pupak svijeta, jainistima mjesto gdje su se prosvijetlili njihovi prvi proroci, a u predbudističkoj tibetanskoj Bon religiji označuje planinu na koju su se s neba spustili bogovi.

Teško je točno izračunati, ali to je danas najsvećija planina za najmanje milijardu ljudi na našoj planeti. Zbog svojeg položaja, daleko u nedostupnom i slabo naseljenom zapadnom Tibetu, malo je čak i vjernika tih religija koji su je vidjeli u živo, a da ne govorimo o posjetiteljima iz ostalog svijeta.

Najbolji opis pristupa toj planini naveden je u jednom vodiču u biblioteci "Lonely Planet", specijaliziranoj za putovanja izvan uobičajenih turističkih standarda: "Kailas je danas najteže dostupno putničko odredište na svijetu, teže čak od Južnog ili Sjevernog pola. Za njih treba samo imati mnogo novca i sve je riješeno, dok za Kailas najčešće ni novac nije dovoljan da se savlada kineska birokracija i tisuće kilometara bespuća s mnogobrojnim preprekama na tibetanskoj visoravni".

Još u Rgvedama, najstarijim svetim spisima na svijetu, napisanim tisuću godina prije Krista, središte Univerzuma smješta se na lopočov cvijet na kojem stoji sveta planina Meru s izvorima svih rijeka koje omogućuju život ljudima na Zemlji.

Kailas je prepoznat kao Meru i začduje kako su ljudi prije više tisuća godina znali da iz malih potočića koji izviru oko njega nastaju najveće rijeke velikog dijela Azije, bez kojih se danas ne bi mogao zamisliti život u tom području. Te rijeke su Brahmaputra, Ind, Ganges i Sutlaj. No, mističnost tu ne prestaje, jer svaka od tih četiriju rijeka odlazi na drugu stranu svijeta i nakon nekog vremena radi zavoj pod pravim kutem, a gledano negdje iz svemira to je oblik velike svastike, simbola Sunca za sve vjeroispovijesti koje smatraju Kailas svetom planinom.

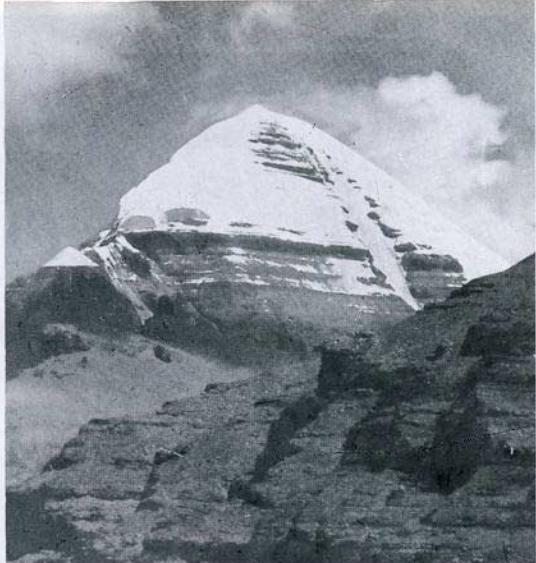
Ta je planina na rijedak način izdvojena od ostalih brda, nalazi se stotine kilometara sjevernije od glavnoga himalajskog lanca i sa svojih 6714 m visine dominira usred tibetanske visoravni. Njen oblik izaziva osjećaj umjetne tvorevine, a to je skoro savršena četverostrana piramida pokrivena

snijegom, koji točno na sredini na istim visinama jednostavno nestaje na svim stranama planine. Normalno je da svaka gora na svijetu ima raznolike strane, ali u Kailasovom slučaju to ide do nestvarnih krajnosti: istočna je pokrivena snijegom, glatka bez i jednog kamena, južna ima velik i pravilan stjenovit žljeb u sredini, zapadna je potpuno okomit crn monolitan granit, a sjeverna puna najrazličitijih kombinacija snježnih žljebova i kamenih ploča.

Ispod Kailasa nalaze se dva velika i sveta jezera Manosarovar i Rakšas, izuzetak od brojnih tibetanskih slanih jezera, jer su slatkvodna i najviša su pitka voda na svijetu.

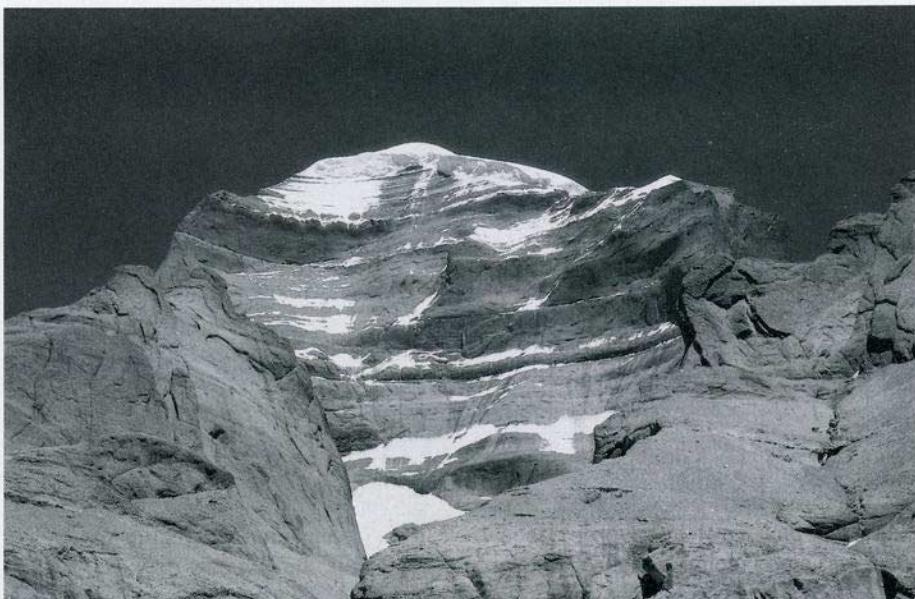
Kailas se nalazi točno na težištu kontinentalne mase Euroazije i Afrike, a glas o toj svetoj planini došao je još i do Aristotela u staroj Grčkoj.

Međutim, osim hodočasnika četiriju azijskih religija koji već tisućama godina mukotrprno dolaze pod Kailas, samo je desetak stranaca do Drugoga svjetskog rata bilo u njegovoj blizini. Nekoliko isusovaca koji su u 18. stoljeću putovali Tibetom, neki engleski pustolovi koji su došli iz Indije, švedski istraživač Sven Hedin koji je početkom ovog stoljeća kao prvi bijelac prošao hodočasnički krug oko Kailasa i poznati alpinist Herbert Tichy koji je prerušen u tibetanskog nomada isto ponovio

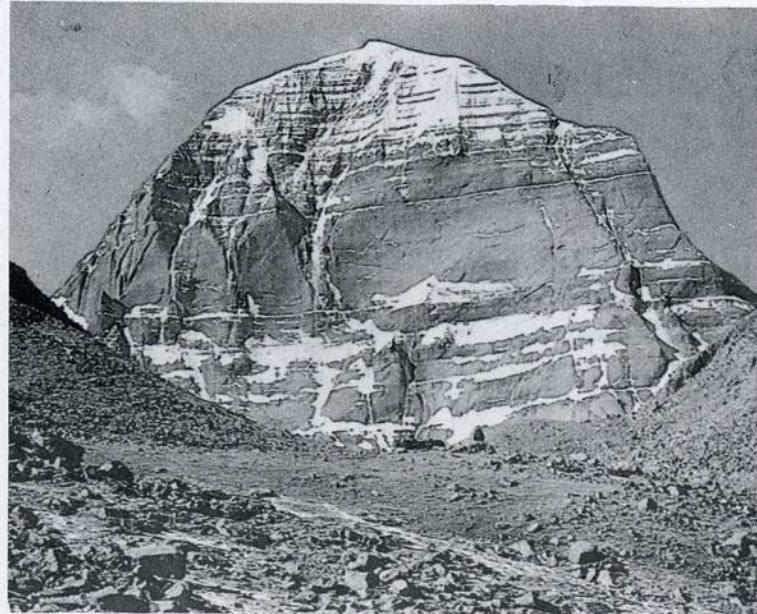

*Kailas - južna stijena
Sve snimke: Darko Berljak*

1933. godine. Pedesetih godina NR Kina je okupirala Tibet i to područje je potpuno zatvoreno sve do 1986. a nakon toga prvih godina samo je šaćica zapadnjaka uz teške muke došla do Kailasa, među njima i Reinhold Messner koji je još od Kineza tražio dozvolu za uspon. Čak su i Kinezi, a posebno Messnerovi prijatelji koji su bili s njim, smatrali da bi to bilo svetogrde, no Messner je

Kailas - zapadna stijena

Kailas - sjeverna stijena

ustrajao u svojoj namjeri i ishodio dozvolu da u slučaju eventualnog otvaranja tog vrha za penjanje, on ima prednost pred ostalima. Kada se vratio u Lhasu, saznao je za pogibiju svog brata koja se dogodila u Dolomitima istog dana kada je dobio željenu potvrdu od kineskih vlasti.

Neki od stranaca pokušavali su se što više približiti samim stijenama Kailasa. Amerikanac Russell Johnson došao je najbliže, stotinjak metara od južne padine, ali neke vibracije nepoznatog porijekla i ozračje bili su takvi da nije mogao ni uz najveće napore napraviti ni koraka naprijed.

Kailas - istočna stijena

Postoji još čitav niz tajanstvenosti, događaja, legendi i ostalih privlačnosti koji Kailas čine ciljem od kojeg se ne može odustati, ali njegov položaj i ostale prepreke na putu drastično prorijeđe broj putnika, te i danas do njega stigne najviše nekoliko desetaka stranaca godišnje.

Za posjet Kailasu postoji veliko zanimanje u cijelom svijetu, ali osim njemačkog "DAV-a", nekoliko nepalskih i tibetanskih agencija koje to mogu raditi samo preko Kineske državne turističke agencije (CITS), nitko nema hrabrosti da se upusti u tu vrlo izazovnu i složenu organizaciju putovanja. Cijene koje se postižu za taj aranžman dosežu i do 10.000 dolara po osobi, a ni uz nju nijedan organizator ne jamči da će putnik i vidjeti Kailas.

Veliku pomoć u izvedbi mojeg putovanja, koje je moralo biti nekoliko puta jeftinije, pružio mi je stari nepalski prijatelj Tashi Sherpa. On je želio podatke o svim poteškoćama iz prve ruke, kako bi se i njegova agencija "Everest Trekking" jednog dana pojavila na rijetkom i ekskluzivnom tržištu zvanom Kailas.

Kandidata za naš put bilo je više nego dovoljno. Nekoliko zagrebačkih "alternativaca" koji su, kako su rekli, osjetili neku pozitivnu energiju da moraju doći do Kailasa, iako najvjerojatnije do prije šest mjeseci nisu ni čuli za nj, nešto planinara iz Varaždina i Zagreba željnih avanture, te dvoje geologa iz Slovenije - ukupno idealan broj od deset ljudi za jedan kamion koji bi nas trebao voziti oko 3000 km po Tibetu. Neke su skupine uspjele na taj način prošlih godina doći do Kailasa i nije bilo razloga da to ne uspije i nama.

Osnovne poteškoće zašto je Kailas teško dostupan leži u dvije okrutne činjenice. Prvo je da do njega vode tri ceste, dvije iz Lhase - sjeverna duga 1900 km, južna od 1200, i jedna iz Pakistana od 1600 kilometara. Veći dio tih prometnica ne bi moglo nositi taj naziv nigdje u svijetu, a posljednjih 400 kilometara na sve tri "ceste" jednostavno ne postoji i svatko vozi kako i gdje zna. Druga stvar, usko povezana s prvom jesu prirodne prepreke na tom bespuću: velike rijeke koje treba prijeći bez mostova, dvadesetak preko 5000 m visokih planinskih sedala i nekoliko pustinja s velikim pješčanim dinama.

Terenska vozila teoretski mogu proći te zapreke, ali ostaje otvoreno pitanje u kojem dijelu godine. Od lipnja do kraja rujna padaju monsunske kiše,

Potala u Lhasi

rijeke su prevelike i preduboke za prijelaz; od listopada do prosinca vrijeme je idealno, ali je velika suša i ne može se voziti po pijesku, a od siječnja do svibnja ima previše snijega na visokim sedlima. Dodatak je i slaba naseljenost tih krajeva - osim nekoliko nomadskih šatarskih naselja, putem nema hrane, ni čvrstih objekata.

Pročitao sam sve što se moglo naći o Kailasu i zaključio da je srpanj najpovoljniji mjesec. Snijeg se na sedlima najvjerojatnije otopio, monsun još nije potpuno prešao Himalaju i rijeke nisu nabujale, a postojeća vlažnost mora pijesak činiti prohodnim. U tom je dijelu godine vjetar koji ne prestano divlja po tibetanskoj visoravni najslabiji temperatura zraka relativno povoljna na dugom putu gdje nema točke ispod 4000 metara, a većinom se putuje između 4600 i 5600 metara nadmorske visine.

Krajem lipnja ove godine otišli smo zrakoplovom već dobro znam putem preko Amsterdama i Delhija u Kathmandu, glavni grad Nepala. Iako sam podatke o putnicima posao mjesec dana

ranije u Lhasu, u kinesko veleposlanstvo u Kathmanduu još nije pristiglo pozivno pismo koje se odobrava u Pekingu, a bez kojeg nije moguće dobiti kinesku vizu za ulazak u Tibet. Istovremeno Kinezi su, uz uobičajenu nevoljnost za izdavanje viza, izdali i strog propis da je zabranjeno voziti strance na kamionu. Razlog - prošle godine prevrnuo se kamion na putu za Kailas i poginulo je 14 bijelaca. Moguće je iznajmiti samo "Land Rovere" koji cijenu po osobi podižu na nekoliko tisuća dolara, ali uz to ide i kompletna usluga s kuharima i hranom, te cijenom koju je bolje ne spominjati. Moj predračun bio je najviše 1000 dolara po osobi za cijeli put Kathmandu - Lhasa avionom, tjedan dana u Lhasi s posjetom svim znamenitostima, dozvole, put južnom cestom - jer je najteža, ali i najkraća, krajolik je najljepši i ima najmanje policijskih kontrola - za hranu, spavanje do Kailasa i oko njega, te od njega prečicom prema osamtisućnjaku Xixapangma i preko Himalaje do Kathmandua. Ukupno tridesetak dana, 1000 km zrakoplovom, 2600 km kamionom i 60 km pješice oko Kailasa.

Nijedna od službenih agencija u Lhasi, koje su upitane telefaxom, nije se udostojala ni odgovoriti na takav upit. Tashi je još jednom pokazao da za njega u Himalaji nema nerješivog problema. Pronašao je veliko uvozno-izvozno kinesko poduzeće sa sjedištem u Lhasi registrirano i za turizam, koje o tom pojmu najvjerojatnije nije nikada ni čulo, a još manje o nekoj planini koja se zove Kailas. Zato su na sve odmah pristali, a Tashi je uspio dogovoriti čak i dva kamiona, jer po njegovom s jednim ne bismo daleko došli. Čak štoviše, pridodao nam je i nepalskog kuvara, te s nama krenuo u Lhasu da se na licu mjesta uvjeri u mogućnosti tog poduzeća, a istovremeno i da obavimo dogovore s njihovim planinarskim savezom za ekspediciju na Everest sljedeće godine.

Nakon nekoliko urgencija došlo je i pozivno pismo, dobili smo kineske vize, kupili karte za sezonski let Kathmandu - Lhasa i kroz monsunske oblake vinuli se preko Himalaje.

Nigdje na svijetu ne postoji sličan let i uzaludan je trud kineskih stjuardesa koje putnicima nose jelo i piće. Sve ostane netaknuto jer, ako je oblačno, nikome nije do posljednjeg obroka - propadanje i ostala zračna uzbudjenja takva su da se putnici pomire sa sudbinom da na zemlju neće stići u jednom komadu; ako je vedro, što je bio naš

slučaj, jer je monsun bio samo do 5000 metara, nema vremena da se stavi i najmanji zalogaj u usta. Odmah se otvara vidik na Ganes Himal, iza njega je već Gaurisankar, pa Ama Dablam, Cho Oyu, Ngojumba, Everest je nestvarno blizu, Lhotse, Makalu, na drugoj strani Kanchenjunga, Jannu, tibetanski vrhovi i, već nakon 60 minuta, slijedi uzbudljivo spuštanje na 3700 metara visoki aerodrom u dolini rijeke Brahmaputre. Od zračne luke Gongar još je 90 kilometara cestom do Lhase.

Naš prvi dan u Tibetu prošao je vrlo dramatično, posebno za neke članove koje je nadmorska visina Lhase dobro protresla, te su veći dio noći, uz jaku glavobolju, punili školjke na WC-u biranim kineskim specijalitetima što smo ih jeli za večeru.

Sedam dana u Lhasi proletjelo je u trenu, jer tamo i mjeseci ne bi bili dovoljni da se sve vidi: samostani Jokhang, Sera, Drepung i Ramoche, zimski i ljетni dvorac Dalai Lame - Potala i Norbulingka, hodočasnički krug Barkhor, stijene Chagpo Ri gdje je bila najveća škola tibetanske medicine, vidjeli smo nebeski pokop i nekoliko liturgija sa stotinama lama i još mnogo toga.

Međutim, slikovitost Lhase koju poznam od prije deset godina, kada sam se našao među prvim strancima što su tek počeli pristizati nakon dugogodišnje tibetanske i kineske izolacije, nepovratno je izgubljena, a stvari će s vremenom postati samo još lošijima. Kinezi podižu ružne "moderne" zgrade bez ikakva reda, stare kuće ruše gdje stignu, a najveći im je biser velik disco klub ispod Potale koji noću po jednoj od najveličanstvenijih i najstarijih građevina na svijetu šara laserskim zrakama. Ali, bogovi na obližnjim planinama iza Potale, bar u ovo doba godine, nisu ostali dužni. Bilo je kišno razdoblje i bezbrojne munje praćene potmulom grmljavom, koje nisu izostale nijedne noći dok smo bili u Lhasi, činile su taj laserski show smiješnim i tužnim. Iako je bilo planirano, u Kathmanduu nismo stigli posjetiti neke od budističkih svetišta u kojima bi nam lame dale putni blagoslov jer, nikad se ne zna, možda lokalni bogovi mogu nešto zamjeriti dok im se motamo po svitim mjestima u Tibetu. Lhasa je bilo idealno mjesto za propušteno, ali Tashi je pronašao nešto o čemu nismo ni sanjali. Nedavno je iz Sikkima u Tsurpu, samostan smješten visoko u planinama stotinjak kilometara od Lhase, pristigao Karmapa - Živi Buda, vjerski poglavар sekte Crnih šešira, koji je sedamnaesta izravna inkarnacija Bude, a prvi

Prijelaz
Brahmaputre
kamionom

puta u povijesti priznali su ga kao vjerodostojnjog njegova svetost Dalai Lama, koji živi u izgnanstvu u Indiji, i kineska vlast koja upravlja okupiranim Tibetom.

Uz svečani obred, okruženi desecima tibetanskih hodočasnika koji su ležali ničice, Karmapa, inače dvanaestogodišnji dječak, udijelio nam je crvene *sungdije*, svete špagice koje se vežu oko vrata i štite od svih nevolja što nas očekuju. Ne usudim se ni pomisliti što bi se sve dogodilo na putu da nismo imali te špagice, jer i s njima smo često bili u potpuno beziglednim prilikama.

Došlo je vrijeme da krenemo prema Kailasu i jednog jutra pojavila su se dva prilično sumnjiva kamiona s tibetanskim vozačima, a jedina prtljaga koju su imali bili su dugi noževi što su ih nosili oko pasa. S njima je bio i jedan vodič-pratitelj, čija je osnovna zadaća bila rješavanje nesmetanog prolaza na nekoliko kontrolnih policijskih i vojnih kontrola na prvoj polovici puta. Vodič me je uvjeravao da je već putovao do Kailasa, iako mi se njegovo znanje odmah učinilo prilično labavim.

Preko tristotine kilograma opreme i hrane, dvije tisuće litara benzina u bačvama i sumnjivog vodiča smjestili smo u jedan kamion, u drugom su putnici pronašli svoje mjesto za sljedećih 2600 kilometara na nekom od improviziranih madracima na kamionu, dok sam se ja pridružio vozaču u kabini.

Nismo ni izašli iz Lhase, a kamion sa stvarima i vodičem nestao je iza nas. Zaustavili smo se i

čekali sat vremena dok se nije pojavio. Vodič je najvjerojatnije obavio hitnu plastičnu operaciju, jer je sada imao potpuno drugo lice. Malo bolje sam pogledao i video da je to neki drugi čovjek. Objasnjavao nam je da on samo čini uslugu svome prijatelju-vodiču koji nikada nije putovao do Kailasa, a da zna sve kako stići do našega cilja. Ništa mi se nije sviđalo, pogotovo kada je taj novi "vodič" pogledao naših pet-šest dozvola ispisanih kineskim hijeroglifima i užasnuo se da uz plaćenu cestarinu, dozvolu kretanja, policijsku i vojnu propusnicu i dozvolu za put oko Kailasa, nemamo i dozvolu za vožnju na kamionu. Mudro je zaključio da takav papir i ne možemo imati, jer je vožnja na kamionu za bijelce najstrože zabranjena.

Mali konvoj vratio se najvećom mogućom brzinom u hotel i počela je potraga za Kinezom koji nam je sve to organizirao. Uskoro se pojavio i prvo je telefonirao policiji da privedu vodiča koji nas je napustio. U međuvremenu je pobegao i novi vodič, jer je video da stvar postaje opasna.

Spominjući svoj prvi turistički posao, buduću suradnju koju smo dogovorili, svoje nepoznavanje pojma Kailas i slično, na moje veliko čuđenje Kinez nam je ponudio još jedan dan u Lhasi na njegov trošak i obećao je da će do sutra pronaći pravog vodiča iz državne turističke agencije CITS, koji će nas sigurno dovesti do odredišta. Nisam mu previše vjerovao, ali ga je Tashi, koji je još u Lhasi čekao avion za povratak u Kathmandu, uvjerio da

sve mora biti kako je dogovoreno.

Ujutro se pojavio naš već treći vodič u posljednjih 24 sata, koji je ulijevao malo više povjerenja. Mnogo puta je bio časnik za vezu na alpinističkim ekspedicijama, nekoliko puta je došao do Kailasa, ali odmah je priznao: nikada kamionom na kojem su bili bijelci. Po njegovu mišljenju postoje nesigurne mogućnosti potplaćivanja kineskih policijaca i vojnika na kontrolnim točkama i naš kineski organizator mu je nakon toga uvalio lijepu hrpu yuana da putem podmiće kinesku vlast.

Krenuli smo na našu prvu etapu do 354 km udaljenog Xigatsea, po veličini drugog grada u Tibetu. Taj dio ceste je savršen, ako se ne računa desetak odrona koji prijete da se kamion surva u mirnu, ali nabujalu Brahmaputru, sto metara niže. Mostovi preko manjih rijeka stoje na svojem mjestu, a ponegdje ima čak i asfalta. No, naši kamioni izgleda nisu bili naviknuti na takve idealne uvjete i kvarili su se svaki sat vremena. Prvo su pucali razni remeni na motorima, a i sa strujom je bilo stalnih neprilika. Popravci su bili brzi i uspješni. Vozači bi se gotovo cijeli uvukli u prostor za motor, tamo mahali i nešto rezali svojim dugim noževima i za čas krenuli bismo već dalje.

Malo složenije kvarove imali su putnici koji su sjedili na kamionu. Na nezgodnim mjestima po tijelu osjećali su svaku rupu na cesti; ako bi digli ceradu vjetar je bio prejak, ako bi je spustili unutra su ulazili ispušni plinovi i svi su se davili, bila cerada ili ne; kada je padala kiša bili su mokri, a ako to nije bio slučaj ulazilo je mnogo prašine. Bacali su čeznutljive poglede prema kabini, no i tamo nije bilo ništa bolje. Kada je padala kiša, voda mi je ispod prozora kapala izravno u cipelu, sjedalo nije imalo dobre opruge i trebalo se rukama oduprijeti o strop kabine kako mi na većim rupama glava ne bi prošla kroz krov na svježi zrak. Ipak, najgore je bilo, čega su putnici gore na kamionu bili većinom pošteđeni - gledati i slušati kako vozač, grohotom se smijući, punom brzinom ulazi u oštре zavoje i vozi tik rubom ceste, tik uz provaliju.

Pošto je cesta omogućavala nevjerojatnu brzinu, za devet sati smo došli pred Xigatse, bolje reći pred prvu kontrolnu točku. Već za nekoliko minuta moglo se po izgledu snuždenih vozača i vodiča zaključiti da se stvari ne razvijaju dobro i da su pregovori s policijom bezuspješni. Prolaza nije bilo i mogli smo se vratiti u Lhasu ili otići u Nepal,

ali samo u vozilima koja prilične strancima. No, vodič se nije predavao. Svako malo je nudio cigarete kontrolorima i ponovno započinjao pregovore. Nakon dva sata natezanja nešto se počelo događati, jer je dežurni poslao u grad motorkotač s prikolicom po svog šefa. Nadmudrivanje i cjenkanje trajalo je još sat vremena, nakon čega je za 50 dolara posada na kontroli žmirila dok je pokraj njih u Xigatse prolazio kamion pun bijelaca.

Drugi dan čekalo nas je novih 500 km preko mnogih sedla visokih oko 5000 metara do birokratski najkritičnije točke našeg putovanja - mjesta Lhatzea. Parkirali smo na početku sela, pješice kroz neka dvorišta zaobišli policijsku stanicu i ponovo sjeli u kamion, ali je, nažalost, nedaleko vojna postaja usred ravnice na križanju puteva za Nepal i zapadni Tibet gdje takvi manevri nisu mogući. Čak sam se i ja morao uključiti u beskrajne pregovore s nervoznim vojnicima koji su neprestano pregledavali naše dozvole i vrtjeli glavom. Prvi dobri nagovještaji pojavili su se kada su me primorali da s njima pijem loše kinesko pivo i pušim još lošije cigarete. Nakon utanačenih 30 dolara, koje je vodič dodao zapovjedniku ispod stola, mogli smo dalje.

Toga dana čekalo nas je još jedno uzbuđenje, prelaz preko Brahmaputre na drvenoj splavi na koju jedva stane kamion. Bilo je puno jednostavnije nego s vojskom i policijom, a put je dalje vodio kroz uske doline visoko u brda. Cesta je postupno počinjala nestajati i kasno u noći po jakoj kiši utaborili smo se na nekoj livadi. Kamion sa stvarima postao je kuhinja i na njemu je naš nepalski kuhar dugo u noć kuhao čaj i juhu. Kiša nije prestala ni ujutro kada smo mokre i blatne šatore ubacili u kamion i krenuli prema posljednjem naselju na našem putu, Sage, udaljene samo 200 kilometara ili 12 sati vožnje.

Tamo je bila posljednja vojna kontrola i vodič nije morao ništa podmićivati, jer u toj pustoši nikome više nije padalo na pamet da smo došli tako daleko bez važećih papira.

Prizori tih dana bili su tipično tibetski, dakle, fantastični. Predivna priroda prepuna najčudnijih boja, rijeke i potoci koji su jurili prema Himalaji, stada yakova, ruševine iz tko zna kojih vremena, životpisno obučeni Tibetanci i sve više nomadskih šatora. Monsun je uspješno prešao Himalaju i ulazili smo iz jedne u drugu oluju. Srećom, trajale su po desetak minuta, zatim bi se pojavilo sunce,

a onda bi opet naišao neki novi oblak i sve bi se ponovilo. Na velikoj visoravni, gdje ništa ne sprečava pogled stotinama kilometara, mogli smo vidjeti istovremeno i desetak oluja, sve popraćeno najšarenijim bojama zemlje i neba.

Cetvrti dan krajolik se naglo promijenio. Na južnom obzoru nazirala se nepalska Himalaja obavijena oblacima, na sjeveru su se pojavili niži vrhunci Transhimalaje, a mi smo se vozili po ravnica čiju je veličinu bilo nemoguće procijeniti.

Tlo je bilo pjeskovito, s rijetkom travom, a svaki trag ceste ostao je daleko iza nas. Prijasnijih dana sretali smo putem neki kamion ili jeep, ali je ovdje sve bilo pusto. Tek ponegdje usamljeni nomadski šator, raštrkani yakovi i mala stada ovaca. Kasno popodne došli smo do Brahmaputre, koja je lijeno vijugala po ravnici. Visina je bila 4800 metara, iako okolica nije pružala takav ugođaj. Širina rijeke bila je oko trideset metara i kamion je sa stvarima hrabro jurnuo u vodu.

Ispočetka je voda dosezala visinu poklopca na motoru, no negdje na sredini rijeke kamion je upao

uže bilo dugačko najviše osam metara, a kamion je bio dvostruko dalje u rijeci. To našeg vozača ni najmanje nije smetalo. Ušao je sa svojim kamionom u rijeku, zagazio do vrata u vodu, pričvrstio uže, počeo izvlačiti unesrećenoga i, naravno, sam se ukopao u pjeskovito dno. Vikali smo mu da prestane, jer nam se s dva potopljena kamiona smješio podulji godišnji odmor na obalama rijeke Brahmaputre.

Nekako se iščupao na obalu, a za to vrijeme su drugi vozač i vodič hrabro izašli iz svoje kabine u hladnu vodu, popeli se na kamion i počeli odvezivati bačve s benzinom. Sva sreća da su bile učvršćene s trediset metara konopljinog užeta. Ovo su uže spojili sa čeličnim užetom. Nakon nekoliko pucanja, uže su konačno postavili trostruko i negdje pred noć, uz pomoć svih tibetanskih i ostalih bogova, izvukli drugi kamion na obalu.

Sutra je novi dan, a sada smo pred sobom imali cijelu noć za razmišljanje o tome kako kamioni prelaze rijeku kada nema mostova.

(Svršetak u idućem broju)

Dora na Velebitu

TVRTKO PERVAN, Čapljina

Napokon na Velebitu! Na planini-kraljici hrvatskih planina. Na kamenom divu, što mu stopala vire iz modroga Jadrana, a umorna pleća odmaraju se naslonjena na ličke ravnice. Napokon na planini što se godinama, kao ukleta, protivila mojim pokušajima da je upoznam i osvojam.

"Zar je to, to" - kao da se začuđena pitala Dora, stojeći ispred doma na Zavižanu. Osjećao sam da je zbunjena jer je sigurno, nakon mjeseci priča o čarobnoj planini, očekivala više no jednu kuću crvena krova i gустe šume na sve strane. Ne čudite se Dori, ona je samo jedna mala dvo i pol godišnja djevojčica, koja baš i ne shvaća strast što njenog dragog tatu uporno vuče u beskrajne šetnje strminama i dubinama planina. Iako je moja mala Dalmatinika (Dora se rodila u Splitu) uvijek "guštala" na našim planinarskim izletima, barem onim

kraćim, dvojio sam kako će reagirati na ovako dugu odsutnost, ovako daleko od kuće.

Odagnah misli, da bi mogao odgovarati na pitanja, uglavnom Dorina, ali i Silva, moja draga supruga i novopečeni ali zagriženi planinar, ne zaostaje puno s komentarima.

Sljedeći su dani bili čarobni kovitlac mašte, ljubavi, igre i užitka. Nismo se ustajali previše rano, suviše nam je bio dragocjen tvrd, okrepljujući san u kome smo provodili noći - tako različit od onoga površnog, isprekidanog, u našem vrućem, zagušljivom stanu u Čapljinu. Dora se obično budila s osmijehom, ili čak pjesmom, doduše posljednja, kad smo nas dvoje velikih već spremili doručak i stvari u naprtnjače, tako da smo nedugo poslije njenog buđenja bili vani, pred domom, pogleda uprtog u cilj toga dana.

Prvi je uspon bio kratak i pomalo razočaravajući. Pogled s Vučjaka (1645 m) je prekrasan, ali pogled na sam Vučjak izbliza? U krugu od stotinu metara od samog vrha - smeće, smeće, hrpe smeća. Pažljivo sam razgledao otpatke i zaključak se sam nametnuo: radioamateri, čija kućica "krasi" ovaj lijepi vrh, ipak su uljezi u ovom okolišu. Da nisu, zar bi se tako odnosili prema prirodi koju pohode? Spuštamo se ljuti natrag do doma i produžavamo travnatom kosinom na vrh Zavižanske kose i još dalje, pomalo neugodnim spustom (s obzirom na petnaestak živahnih kilograma na mojim ramenima, što odbijaju da i dalje hodaju sami!) na prijevoj između Kose i Balinovca, pa strmo u Botanički vrt. Tu, sa Forenbacherovom izvrsnom knjigom "Velebit i njegov biljni svijet" u rukama, provodimo nekoliko narednih sati, vrteći se po zapuštenim stazama Vrta, uranjajući sve dublje i dublje u čudesni svijet biljaka. Dora strpljivo i ozbiljno sudjeluje u našem proučavanju, da bi nas pretkraj zapanjila, pravilno imenujući nekoliko novonaučenih biljaka. Blago ljetnje poslijepodne i veče provodimo u domu i ispred njega. Uživamo sami, ne računajući gotovo neprimjetne domaćine, tetu Maricu i čiću Dragu, s kojim ćemo se ubrzo sprijateljiti, posebno Dora. Ona će ih početi zvati "moja baba i moj dida", a oni joj odgovarati takvom nježnošću, gotovo ljubavlju, baš kao da joj i jesu pravi baka i djed.

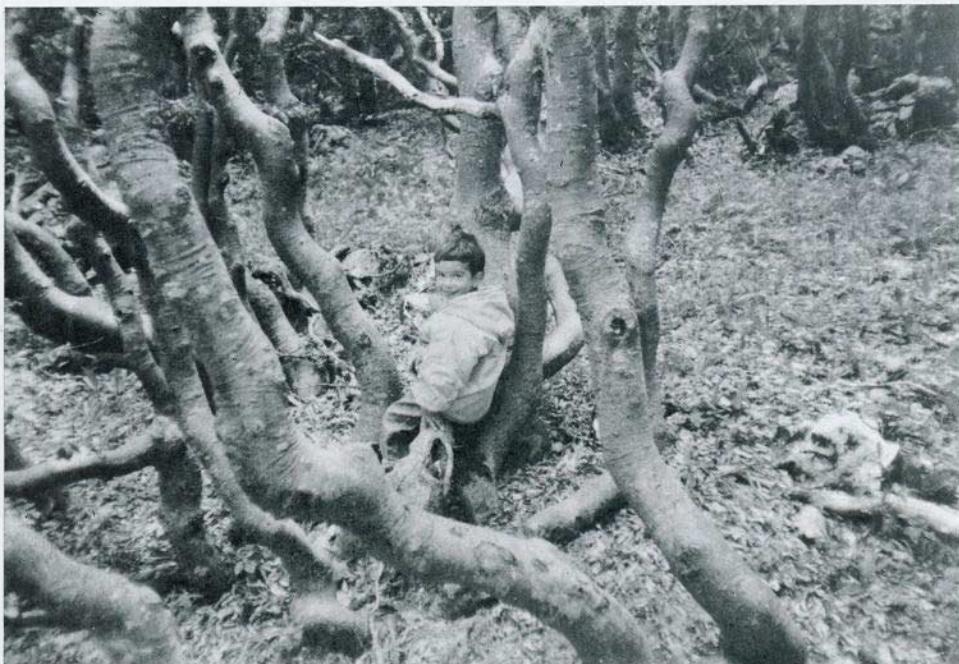
Drugi je dan malo više planinarski, jer idemo na Balinovac (1601 m). Umjesto predviđenih sat, hodamo sat i pol, jer se Dori baš danas i ne hoda, i svako malo se čuje njeno: "Tata, nosi me!" Ipak, uspon je ugodan, naročito kroz "čarobnu šumu", kako Silva naziva lijepu šumu degradirane bukve na istočnoj padini Balinovca. Meni se, naprotiv, više svidaju zadnji metri uspona na taj stjenoviti vrh skromne nadmorske visine, a opet tako nalik kakvom hercegovačkom dvotisućnjaku. Tek što izlazimo na nj, obavija ga oblak nošen jugozapadnjakom, tako da ćemo sljedeći sat-dva uživati u nestrašnoj igri vjetra i magle, a kao po kakvom dogовору, kad krećemo nizbrdo, svi će se oblaci posakrivati i vjetar utihnuti. Cijelo smo poslijepodne opet u Modrić-docu, a večer u društvu tek prispjelih Zagrepčana, koji sutra rano produžuju ka Rossijevoj kolibi i dalje ka Alanu.

Sutra se odmaramo neplanirano cijeli dan. Velebit ga je, naime, odredio da napoji kišom svoje, od ljeta ožednjele šume i livade, a nama preporučio

da u međuvremenu ne izlazimo iz doma. To smo i poslušali, ipak se kasno poslijepodne za kratko prošetavši po maglom zametenoj planini.

Cetvrti dan - Veliki Zavižan. Umiven prethodnog dana, Velebit je bljesnuo u svoj svojoj ljepoti, milijuni su bisernih kapljica savijali vlati trave, a ptice pjevale tako lijepo da mi se činilo da ih prvi put u životu zaista primjećujem. Odmorni i veseli, "izletjeli" smo na 1676 metara visok vrh za manje od sat vremena, a onda gore proveli nekoliko sati u izležavanju i skakutanju po stijenama, diveći se svakom novom grmiću runolista ili kakvom drugom planinskom ljepotanu. Prije polaska smo, na izričit zahtjev našeg obiteljskog ekologa Silve, napravili malu radnu akciju i sa samog vrha kupili sve otpatke koje smo mogli naći. Ponovna kratka "analiza" smeća, i kritika planinarima-pušačima i pivopijama, jer glavnina smeća su opušci i ambalaža od piva. Sakupljeno stavimo u naprtnjaču i strmo silazimo na cestu. Kako nam je bilo rano za dom, prošetali smo cestom do početka Premužičeve staze, pa i malo dalje. U to je Dori postalo dosta skitanja za danas, a čini mi se da su je i zabrinuli naši komentari o izmetu koji je jedan prilično nepristojan medo ostavio nasred ceste, tako da smo uskoro opet bili u toploj blagovaonici zavižanskog doma. Jest da smo uživali u samoći, ali nas je svejedno čudilo da je ovaj, vjerojatno najatraktivniji hrvatski dom, u tjedan dana pohodilo jedva desetak planinara, ne računajući nekolikinu auto-izletnika što su došli samo na jedan dan, ne obišavši čak ni Botanički vrt. Nedostatak društva ublažio nam je naš domaćin, čića Drago Vukušić, otvorivši napokon pred nama riznicu svoga nevjerojatna znanja o Velebitu, njegovom vremenu, povijesti, ljudima, životinjama i biljkama.

Sutra smo ustali ranije, pred nama je bila prava tura - uspon na Mali Rajinac (1699 m), najviši vrh sjevernog Velebita. Istina, to nije ni blizu tatinih nekadašnjih lutanja Prenjom, Čvrsnicom ili Zelenigorom, ali za razliku od tada, kad sam bio u društvu nekoliko čvrstih momaka, sad su sa mnom bili jedan član planinarskog vrtića i jedna u planinare prekvalificirana kućanica s prevelikom naprtnjačom na leđima. Tri smo debela sata gmisali dubokim šumama, prvi sat savijali do prsa visoku travu ("Bože, zar ovuda baš nitko ne prolazi?") i na kraju jedva svladali prilično jaku strminu samoga vrha. Dora se požalila da je boli

Dora u "začaranoj šumi" na Balinovcu 2. srpnja 1996.

guza od jahanja na tati, a da je samo znala kako je tatinim ramenima! Silva je jedva stotinjak metara od cilja bacila naprtnjaču sa sebe u travu, zaključivši odjednom da nam ništa od stvari u njoj vjerojatno neće trebati na vrhu, ali je ushićenje postignutim - prekrasan, beskrajno dalek vidik - natjeralo sve troje da se prestane žaliti i počne klicati od veselja. I to dok nas jako sunce i od nekud pristigli oblak dosadnih obada nisu natjerali da se sjurimo natrag do prvoga hлада. Jednosatni odmor, pa polako nazad s bezbroj takozvanih taktičkih stanki - tobože radi pogleda na kakav lijep cvijet ili stablo, a u stvari da se odmore uzdrhtale noge ili bar za tren skine naprtnjaču sa sebe (a u svemu je prednjačio ljepši spol!). Na pola puta Dora je tako naglo i čvrsto zaspala, da smo se prvo za tren zabrinuli, a onda ju je tata zgodno namjestio na vrh svoje naprtnjače i, dome, slatki dome (zavižanski)!

Zadnja smo dva dana posvetili samo botanici (a umalo i zoologiji, jer sam u gustoj travi neoprezno prekoračio nekakvu crnu zmijurinu), šetnji i odmoru, već dobrano žalosni da napuštamo Velebit. Hodali smo bez cilja, uglavnom šuteći, tumačili kroz šumu, osluškivali vjetar. Pretkraj zadnjeg dana izašli smo još jednom na Vučjak, gledajući nježno sad već poznate obrise velebitskih vrhu-

naca, odlažući sve do mraka povratak u dom, pokušavajući bezuspješno produžiti posljedne sate velebitske bajke.

Ti sati, ukradeni od samog sebe, od svakodnevnog života, otrgnuti od zbilje, ružne zbilje sađnosti, trenuci provedeni u savršenoj tišini nedirnute prirode, sa dvije voljene osobe kraj sebe, vjerojatno su sedam najljepših dana u mom životu. Na Velebit sam nosio i Bibliju, ali ne otvorivši je baš ni jednom, nebrojeno sam puta osjetio prisutnost samog Stvoritelja, tu negdje nedaleko od nas, u nekom od kutaka njegova čudesnog djela - Velebita.

P.S. Neki smo dan, uz posebne pozdrave Dori, s Velebita dobili paketić, stigla je Dorina vjetrovka, izgubljena i nadena negdje u dubini šume, zapakirana brižnim rukama zavižanskih domaćina. Velika im hvala na svemu, oni su jedan od kamenčića velebitskog mozaika, bez koga ne bi ništa bilo kako treba.

Priča je, uostalom kao i cijela velebitska skitnja, posvećena mome bratu Zvonimiru, kome je ovih dana četiri godine od smrti u ratnome Sarajevu i dvadeset i devet od 1967, kad se rodio, jedinom čovjeku na cijelom svijetu kome sam priznavao da voli planinu više od mene.

Hodočašće Gospo na Velikom Rujnu

15. kolovoza 1996. nekoliko se stotina ljudi okupilo na Velikom Rujnu. Kolone vjernika dolazile su iz svih pravaca, kako s mora, tako i s prostranstava južnog Velebita. Pored domaćih ljudi koji su nekada ovim poljima napasali stoku i ljeti živjeli ovdje, pa se vođeni vjerom i tradicijom i danas na Veliku Gospu okupljaju na Rujnu, planinari već godinama pohode to vjerojatno najnepristupačnije Gospino svetište kod nas. Kapelica je sagrađena 1930. godine na inicijativu ondašnjeg župnika don Ante Adžije, a uz pomoć domaćih ljudi i planinara, a potpuno je obnovljena pred desetak godina marom donedavnog starogradskog župnika, don Tomislava.

Baričevića. Ove godine održano je i prvo planinarsko zavjetno hodočašće na kojem se, pored ostalih, okupilo gotovo dvije stotine planinara iz Požege, Pleternice, Našica, Osijeka, Slatine, Gospića, Šibenika, Bibinja, Samobora, Zadra, Zagreba...

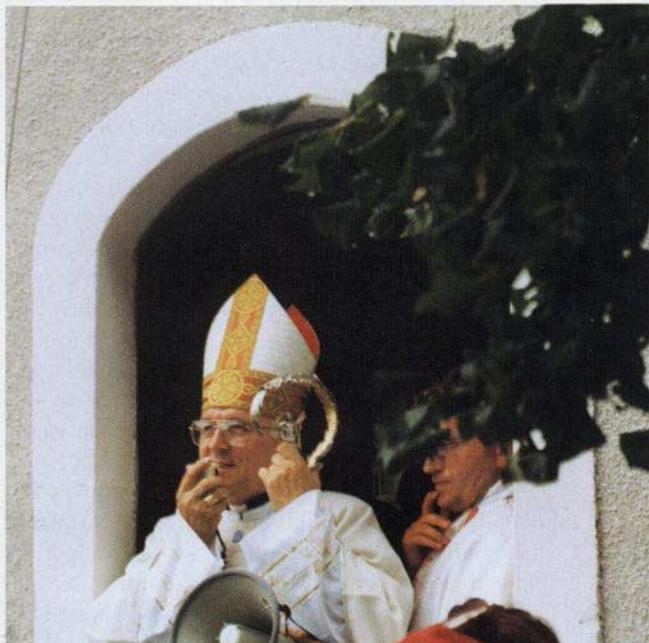
Večer uoči Blagdana proplanak oko crkve je oživio. Vjernici su se počeli okupljati. Neki planinari, koji se redovito vraćaju Gospo Velikorujanskoj, a proveli su ovdje i Domovinski

rat, stekli su i prijateljstva s domaćim ljudima koja su ostala trajna. Razgovorima i susretima nikad kraja. Nicali su šatori, gorjele vatre. Planinari HPD "S. Kempny" i planinarske bratovštine "Sv. Bernard" predvodili su križni put pred crkvom. Bdijenje je potrajalo do dugo u noć.

Na sam blagdan u jedanaest je sati započela misa. Svećenici Mijo Stijepić, župnik

starigradski i Jozo Milanović, benediktinac s Pašmana, predvođeni zadarskim nadbiskupom msgr. Ivanom. Prendom vodili su molitveni skup. Po prvi puta zadarski je nadbiskup služio misu na Velikom Rujnu. Dobrotom hrvatske vojske, a zajedno s invalidima i mnoštvom starijih ljudi, stigao je helikopterom na Rujno gdje ga je dočekala oduševljena Crkva. Nadbiskup je održao

upečatljivu i nadahnutu propovijed o domovini i obitelji, te o tri majke: Majci crkvi, Majci domovini i Gospo koja uslišava naše molbe.

Zbog kiše, tradicionalna procesija, ophodnja s Gospinom slikom oko kapelice nije održana. Unatoč svemu, raspoloženje je bilo na visini. Posjetitelji su se razišli po kućama domaćina, a većina se planinara okupila u kapelici koja je poslužila i kao dobro zaklonište pred kišom.

Kad su ljudi otisli prema Starigradu, ostade Gospa ponovo sama da ih dočeka i slijedeće

godine, da im u međuvremenu ispuni neke želje i prihvati zavjete za ispunjene novih. I na kraju da zabilježim napomenu jednog planinara, sudionika Domovinskog rata na ovim prostorima: "Početkom rata mislio sam da mi ovdje čuvamo Gospinu crkvu. Danas znam da nije bilo tako. Ona je i tada čuvala nas, a ne mi nju..."

**Primi, primi mila majko, naša srdašca.
To je sve što mogu dati tvoja dječica.**

tekst i snimci Krunoslav Milas

U graničarskim bregovima Slavonije

MILAN KAUČIĆ, Požega

Požežan planinar kad s Trga Svetog Trojstva krene na jug u pohode graničarskom kraju, poći će ili preko brda Sokolovca ili dolinom potoka Vučjaka. Između Sokolovca sa zapadne strane, Kamena i Topolnika s istoka, teče on kroz jagodnjačku dolinu od svog izvora kod Gradskih Vrhovaca i nestaje u vodama Orljave u Požegi. Vode u klancu tiho se vuku kroz sjene okolnih brežuljaka. Od njegova dna uzdižu se oni negdje i do dvjesto metara uvis. U sezoni dugotrajnih proloma oblaka potok poprima vučju čud. Rušeći sve pred sobom, na nekim mjestima čak i vlastito korito, vode u njemu brzaju sve dok ih onako podivljale kod Babinog vira u Požegi ne proguta Orljava. Usred ljetnih sparina, kad sjajno sunce cijeli dan topi asfalt na baroknom trgu, klanac već u ranim večernjim satima rashladi sve. Trbušastim boltama prostruji svjež planinarski zrak, pa šetači na glavnom požežkom korzu moraju i na samo Petrovo u toplicu odjeću.

S puta kroz Jagodnjak, uz potok Vučjak podno

Sokolca, s kojega je fra Luka Ibrišimović zajedno s Požežanima krenuo na nekadašnje jahače apokalipse s Istoka, često se vidi kako na plavim nebesima kruže jastrebovi. Lete kao nekada orao, neumrili simbol požeške prošlosti u grubu grada. Neki ga vinogradari štuju i kao zaštitnika vinograda. Čim se on vine u visine, jato čvoraka zbraše sa zrelog grožđa glavom bez obzira. Stari su Požežani u ove prostore odlazili na svoje nedjeljne izlete. Išlo se do šicane ili do šumarije fijakerima ili pješice. Bili su to događaji koji su sve do današnjih dana ostali u romantičnim pričama grada na Orljavi. Uz vijugavi tok Vučjaka, pokraj katoličkog i pravoslavnog groblja, ispod vinograda što se niz rumeni sokolovački kamen protežu sve do dna korita noseći u svojim trsovima upaljene jesenske grozdove, planinari pune dušu i čiste tijelo, vjerujući da će tako lakše osjetiti one životne poruke koje svoju jasnoću dobiju samo u prirodi. Zimi, u maglama klanca, u njenim mekim prostorima kad se na bijelim stazama pipaju tragovi, te poruke dobivaju neku posebno oštru zimsku jeku. Lomeći se zanono među bregovima, vraćaju se ponovno k nama poput neke intimne čarolije. U ostalim godišnjim dobima planinar će ovdje čuti melodiju šume. Rose koje se tu zarose duže kaplju s lišća, a u tišini šume čuje se kako pada žir i kesten s kestena i kako se gnijezde na suhom lišću. U praskozorje, u podne, u sutonu, zemlja se ovdje dotjeruje, šminka. Samo noću ona miruje, spava. Nijedna zemlja na svijetu nije sličnija zemlji nego u Slavoniji. U zvižduku planinskog vjetra i u fantaziji boja na njoj rastu i zriju svi šumski i biljni plodovi, a u utrobi joj leži nafta.

Iza Vrhovaca pod gradom, kad se već prođu prostori Kurjačine (408 m), čeka nas dolina u kojoj se pred Srednjim Lipovcem na sjever smjestilo selo Škrabutnik. Oko sela, na južnim obroncima Požeške gore, škrtare polja i kao klin se zabijaju sa svojim malim dolinama u obližnje šumarke. Od njihovih pitomih gajeva u vrletima gorja počinju prostranstva hrastove i bukove šume. Mnoge staze i puteljke ugazio je u njima čovjek loveći vepru i

Krečana u Srednjem Lipovcu Foto: I. Jakovina

jelena i rušeci bukvu za vatru u peći. U labirintu staza snalaze se samo najbolji. I sami lugari kažu da se zbog male nepažnje lako može u njima zalučati. Istina, ne izgubi se zbog te nezgode puno vremena tražeći iz nje izlaz, nego nekoliko sati. (Hodanje po markiranim stazama u Požeškom gorju je sigurno.) Davno, za jedan svibanjski praznik, planinario sam tim prostorima i nakratko nestao u nepoznatom. Uhvaćen u uzbudljivim trenucima izgubljenosti, osjećao sam je kao leprešavu nagradu na omamljujuće strujanje umora. U velikoj šumi nicali su oko mene mali tragovi prirode... Bilo je to kada sam od jednoga velikog hrasta, na kojem je netko bijelom bojom na raspukloj kori nešto napisao, pošao na sjeveroistok kući prema Požegi. Poslije više od sat hoda, činilo mi se gotovo u jednom smjeru, pred mene je ponovno u svojoj veličini iskrisnuo kao iz zemlje onaj isti hrast. Zatečen, promrmljah tiho - što je sad ovo? Dok sam se spuštao na zemlju, stajao je on pred mnom u svojoj stoljetnoj bajci, veličanstven. Povjetarac mu se zamrsio u list, pa iz tištine šuška još tiše od nje. Ostavio sam ga ... Mora biti sam! - pomislih. On je car šuma!... Kroz klanac jednog potoka spustio sam se sa sjevernih padina Maksimovog Hrasta u selo Daranovac. Slika šumskih puteljaka, s kojih se od izlistalog sklopa mladih grana nije moglo vidjeti oblačno nebo, bogati u meni i danas one jedva dodirljive trenutke vječnosti.

Seoske kućice u Srednjem Lipovcu dočekale su nas u prijepodnevnom nedjeljnju miru nekako pretiho. Na početku sela, pred kućom, na klupi pod lipama, odmarao se domaćin. K'o iz puške je odgovorio da pozna Antu Lovrića, predsjednika HDZ "Sokolovac" iz Požege. Dodao je kratko: On je iz Kapele... Poslije tog razgovora lako nalazimo svoga Antu. Čekao je on našu skupinu u lovačkoj kući na padinama Prline i Čepine bukve. Inače, graničare prati glas da se kod njih prozori sjekirov brišu. Smirena lica tih ljudi govore da je to neka ružna prošlost, prošlost kada su zbog svojih plemenitih rodoljubnih osjećaja čamili u zatvorima Stare Gradiške, Lepoglave i na Golom otoku. Selo je u XIX stoljeću bilo rasuto po okolnim bregovima. Među zadnjima s njih se na sadašnju lokaciju spustila obitelj Tkalčević. Na brdu je ostala samo crkva i grobovi. Još u ondašnjoj Orljavici (Srednji Lipovac), kada su biblijske tajne rijetko silazile među ljude, spominje se crkva Sv.

Vrelo Markovac u Vrbovi

Foto: I. Jakovina

Luke. To je naše XIII prastoljeće. I povijesničari nam govore i pišu da se još od 1275. i 1277. godine na tom mjestu nalazi kapelica na čijim se temeljima i zidovima nadograđuje današnja crkva Sv. Luke.

Potomci graničara u svom ušorenom selu, čije su se kuće stisnule uz potok Rinovicu, štuju kult kamena bijeliša. Vjerni tradiciji i zakonima svoje zemlje nastavili su kao i njihovi preci paliti kreč. Nekada, dok na zemlji još nisu harale ozonske rupe, uz kuće u selu buktilo je i po dvadeset krečana. Do kasno u noć iz vulkanskih grotla peći padalo je svjetlo na preplanula seoska lica. Na vreloj magmi pekli su se patke i guske, pilići i zeleni kukuruzi. Pričale su se priče iz davnine, pjevao šokački bećarac i navijalo za naše. I priča o kobili Fičkovića smiješna je slika te seoske idile... Kažu da je po noći kobilu žeđ natjerala na vodu. Umjesto vode našla je punu kantu novopečene šljivovice. Ujutro je mrtvopijana ležala na dvorištu. Da spase kažu, počeli je guliti. Živo je podskočila iz te nezgode i tako se na kraju sretno izvukla iz svoje žeđne avanture. Danas gore vatre samo u tri krečane... I u mojoj ulici Kalvariji u Požegi ponekad se čuje: Krečaaa... Krečaaa. A nekada - govore s nekom sjetom - vozili smo ga sve do Banove Jaruge i dalje, da ljudi s njim zabijele svoje kuće i okreće voćke. U selu su još:

Crkva Sv. Luke i mjesno groblje u Srednjem Lipovcu Foto: M. Kaučić

Fičkovići, Čikardići, Banići, Didovići, Mladnovići, Maričevići i drugi starosjedioci, domoroci, graničari. Svoju krušnu mrvu uvijek su dijelili s drugima. Nije im to teško padalo ako su do njih u dobroj namjeri silazili s obližnjih bregova.

Jugoistočno od Maksimovog rasta (616 m) Požeško gorje krije u sebi i mnoge druge zanimljivosti. U nekadašnjoj Vojnoj krajini, kod Vrbove na južnim obroncima gorja, odakle s vrhova vode brzaju u Savu, posebno je privlačno mjesto vrelo Markovac. Kroničari su zapisali da je ondašnji puk na kamenim pločama zagonetnog zdenca uklesao imena svih zemaljskih vladara koji su njegovom hladnom vodom gasili žed. Dolazili su oni u inspekciju Vojne krajine, zanimajući se posebno za utvrde na granici Osmanlijoskog carstva. Po završetku vladarskih poslova i ugodnog odmora u sjenama zdenca, carevi austrijske imperije i njeni velmože zadovoljno se vraćali u svoje bedemske dvore, ostavljajući graničaru pravo da na kamenu kraj izvora ovjekovječi njihov posjet. Tako je na njemačkom jeziku nastao zapis:

"(Josip II. rimski car, uzvišeni, god. 1768. pijući iz ovog vrela proslavio je naše sretno doba (i vodu svojim carskim imenom").)

Na njemačkom, iz kasnijeg vremena, još je jedan zapis:

"(Nadvojvoda austrijski Maksimilijan god. 1777. pijući iz izvora po primjeru brata pohvalio je ovu

ljekovitu vodu.)"

Poslije zapisa na ondašnjem službenom jeziku, s desne strane spomenika nalazi se natpis na hrvatskom jeziku:

"Nadvojvoda Maršal Albrecht Junak od Kustoce Putujući po slovenskoj Krajini napi se vode iz ovog zdenca Dne 12. svibnja 1868."

Na lijevoj strani nalazio se još jedan hrvatski natpis:

"Dragutin grof Khuen Hedervary Ban kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Putujući dne 2. listopada 1891. ovim krajem Napio se vode iz ovoga vrela, posvetio je Blagu uspomenu dičnog ovog spomenika Neumrlom slavom imena svoga."

U konačnici izleta, kada nas umor nakon više sati hoda još nije napuštao, a zadovoljstvo u valovima polako osvajalo dušu, bilo je ugodno na traktorima i traktorskim prikolicama vratiti se u Požegu. To je već postala tradicija. Na toj cesti, kad sretnete biciklistu što se iz Požege vraća kući, vidjet ćete kako za sobom vuče granu. To je odlična kočnica da se negdje niz padinu ne strmeknete - kažu Lipovčani - zadovoljni što su pronašlim patentom pomogli sebi i tehnicu ...

Eto, tako potomci graničara uvijek u pravom trenutku priskoče nesobično u pomoć ... Kad bi samo to bio naš planinarski drug ...!?

Kornatski klifovi - planinarska atrakcija

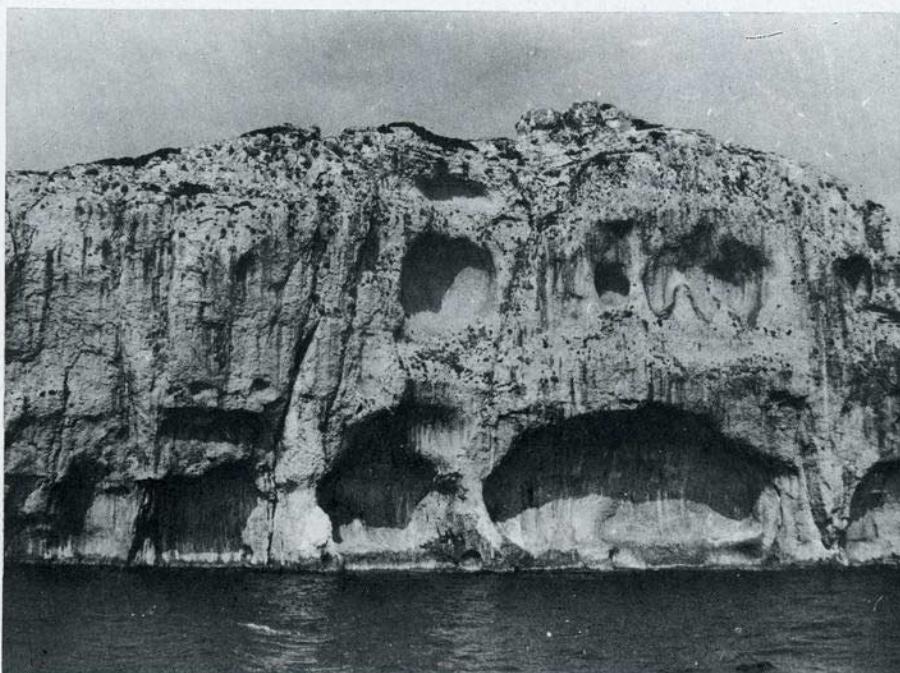
VESNA JURKOVIĆ, Šibenik

Kamen u moru, more u kamenu, stotinu otoka, otočića i hridi rasutih i smještenih po nekom rasporedu, to su Kornati. Smisao daju jedan drugome, jedan bez drugoga ne mogu i tako tisućama godina. Priroda je uspostavila ravnotežu, siromaštvo flore i faune na kopnu kao da je utjecalo na bogatstvo i ravnotežu pod morem. Kornati su izazov nautičaru, doživljaj svakom posjetitelju. U ovom spoju neba, mora i kamena osjećamo da priroda pripada samo nama. Zato se Kornati vole, čuvaju i štite.

Najpoznatija su geomorfološka pojava u kornatskom otočju čuveni kornatski klifovi, strme litice na vanjskoj izloženoj strani mnogih otoka koje domaći zovu "krunama". Na stvaranju ovih oblika utjecala su dva čimbenika - s jedne strane položaj slojeva od kojih je stijena načinjena, a s druge snažna abrazija mora. Strmi okomiti klif spušta se okomito i u podmorju, ponegdje do značajnih

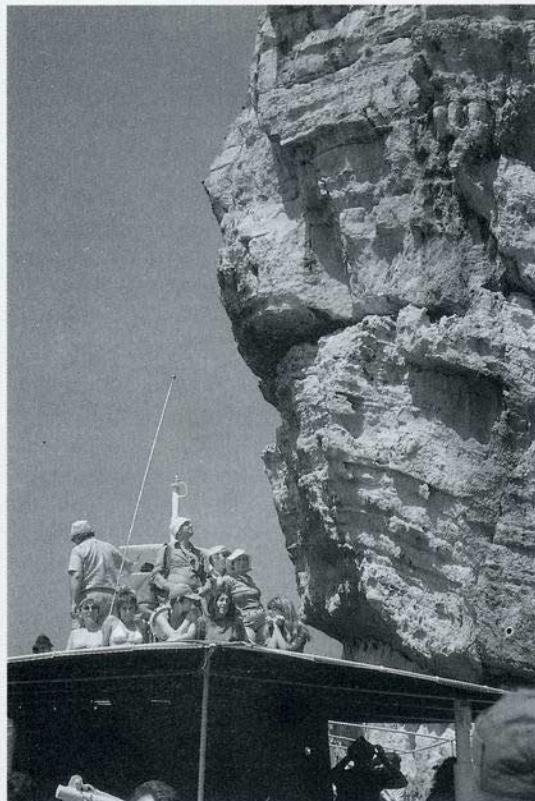
dubina. Klifovi se razlikuju po svojoj visini i širini, a pogotovo po izgledu. Klif na otočiću Klobučaru sa svojih 82 m visine ujedno je i najviši u NP "Kornati", dok je najveća dubina mora pod klifom izmjerena pod Rašipom. Iznosi 98 m, što označava visinu toga klifa pod morem. Najdulji je klif na otoku Mani, koji se proteže 1350 m u dužinu. Klif otoka V. Obručan razlikuje se od svih jedinstvenim izgledom i nizom velikih konkavnih ploha. Na otoku Mrtvacu uživamo u veličini te okomite, vodom nagrižene stijene i zaobljene potkapine, nalik na duplje goleme mrtvačke glave. Prolazeći brodom ispred otoka Mrtvaca, pred našim očima promiče orijaška stijena, koja sliči mrtvačkoj lubanji položenoj na razini mora. Šuplje oči gledaju nas nijemo mračnim pogledom dubina.

Mlat valova ostavio je najviše traga na vanjskom nizu izloženom pučini. To su klifovi, vrletne stijene, krune - kako ih zovu ribari, nastali tisuć-

"Mrtvačke glave" na otoku Mrtvacu

Foto: Dr. Ž. Poljak

ljetnim djelovanjem valova što nadiru s pučine.

Čuveni kornatski klifovi ne samo da su atrakcija i ljepota za izletnike, nego i izazov za nas planinare. Za nas nisu neosvojive ove kamene gromade, koje izviru iz morskih dubina i svojim se visinama dižu k nebu. Popnemo li se na neki od ovih klifova, uživat ćemo s njihovih vrhova u vidiku na bezbroj otoka i otočića, koji su u vječnom zgrljaju mora. Iznad naših glava kruže bijeli galebovi koji svojim kricima mole da im damo hrane. Oni munjevitom brzinom uhvate zalogaj svojim jakim kljunom i odnese mladunčadi u gnjezdima zavučenim po bezbrojnim pukotinama klifova.

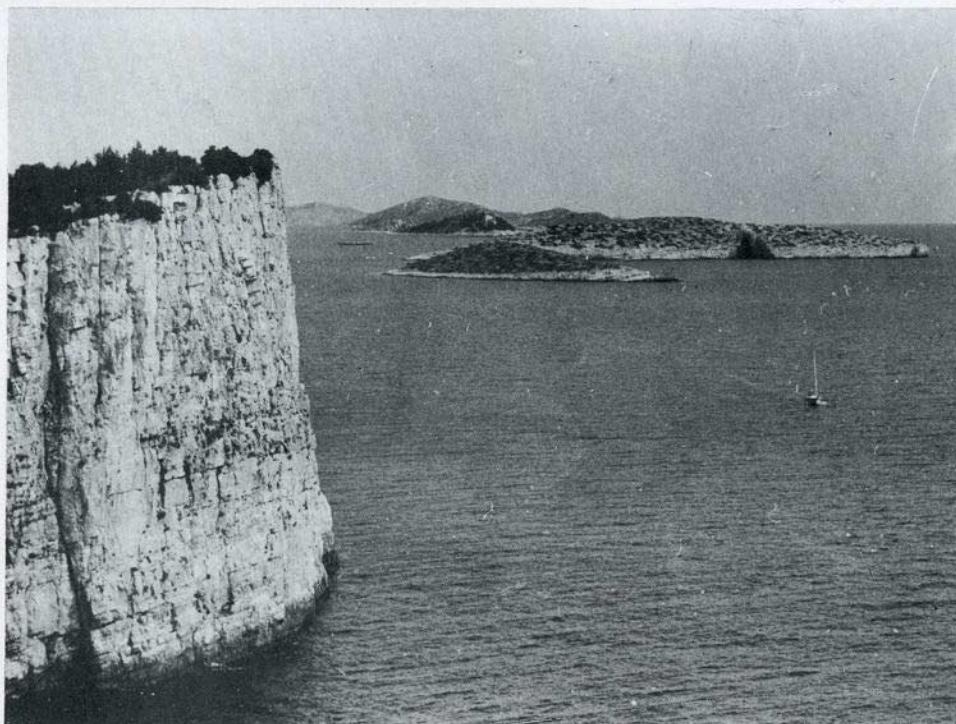
SLIKA LIJEVO

Klifovi se dižu ravno iz mora, a često su nadvisni

SLIKA DOLJE

Tipični obalni strmac (engl. cliff) na Kornatima

Foto: Dr. Ž. Poljak

Kamo na izlet

Planinarski dom Sv. Bernard u Samoborskom gorju

ZDENKO KRISTIJAN, Samobor

Planinarska bratovština Sv. Bernarda otvorila je svoj dom 12. svibnja 1996. godine na Velikom Lovniku u Samoborskem gorju. Dobrovoljnim radom je obnovljena lugarska kuća od podruma do krova uz pomoć brojnih donatora.

Dom je u šumi i od njega nema nikakva vidika. Uz malu livadu ispred doma postavljene su klupe i stolovi. U prizemlju je prolazna blagovaonica i kuhinja, a u prvom katu je oveća blagovaonica i mala soba za dežurne, s knjižnicom!

U potkroviju su postavljeni madraci po cijeloj površini doma. Dom je otvoren subotom, nedjeljom i blagdanima tijekom cijele godine. U 1996. dom neće raditi 14. i 15. prosinca te za Božić i Štefanje.

U domu može prenoći 30 planinara, a na pomoćnim ležajevima još 30. Noćenje u svojoj spa-

vačoj vreći jeftinije je od korištenja posteljine. Obavezno treba imati baterijsku svjetiljku, jer u domu nema struje.

U domu dežuraju članovi Bratovštine. Osim pića, u domu možete dobiti barem jedno toplo jelo.

U novim kartama Samoborskog gorja dom je ucrtan, a nedostaje dio prilaza iz Šoićeve kuće. U Poljakovom vodiču "Hrvatske planine" dom je opisan na str. 106.

Dva su glavna prilaza do doma iz Slanog Dola i Malog Lipovca.

● Slani Dol - M. Lipovac - Pl. dom Sv. Bernarda 1,15

h. Iz Samobora do Slanog Dola prometuje autobus (8 km). Od Slanog Dola put vodi dugačkim grebenom, naizmjence livadama i šumama, a zadnji dio puta je uspon šumom do doma. Zbog dobrih vidika to je jedan od najljepših putova u Samoborskem gorju. Zadnji dio

Planinarski dom Sv. Bernarda

Foto: Z. Kristijan

markiranog puta premešten je bliže domu uoči otvaranja.

● **Šoićeva kuća - Krpesovka - Pl. dom Sv. Bernarda** **1,40 h.** Predzadnje autobusno stajalište Samobor - M. Lipovac je 200 metara iza Šoićeve kuće, kod raspela. Prvih 40 min uspona je dobro poznati prilaz Japetiću preko livada. Prije livade Leskovice odvaja se desno put prema domu Sv. Bernarda. Već nakon 10 min s desna prilazi put iz Smerovišća preko Cerinskog vira. Usponom po jaruzi izlazi se na cestu. Na sredini livade Krpesovke odvaja se lijevo put za Japetić. Na prvom oštom zavoju (putokaz!) produžuje se travnatom udolinom zvanom Draga, kojom izbijamo na najvišu točku puta (oko 730 m), svega 5 min od Dragonoša. Slijedi uglavnom lak silaz šumom do doma. Ovaj put je najkraći prilaz za Noršić Selo od Šoićeve kuće i pogodan je za dnevnu turu Šoićeva kuća - Jaruše - Gornja Vas u Žumberku s povratkom autobusom u 19 h za Samobor (samo nedjeljom).

● **Pl. dom na Japetiću (Žitnici) - Dragonoš - Pl. dom Sv. Bernarda** **1,20 h.** Od doma treba krenuti poznatim putom za Noršić Selo; ispod piramide, kroz Katin krč i na kraju sela Dragonoš skrenuti desno, nekoliko minuta do putokaza i lijevo do doma Sv. Bernarda.

● **Smerovišće - pl. dom Sv. Bernarda.** Možemo izabrati četiri varijante, prve dvije su markirane, a druge dvije u zadnjem dijelu puta izlaze na markirane puteve.

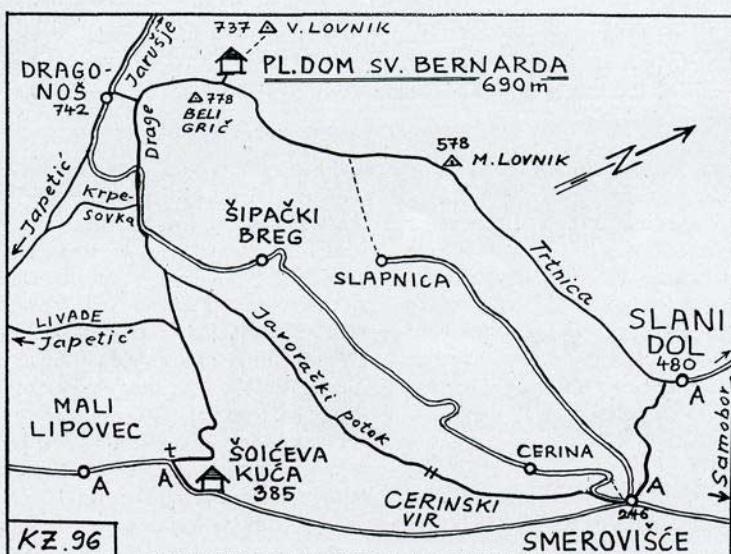
1. Smerovišće - Slani Dol - Pl. dom Sv. Bernarda 2 h
Od autobusnog stajališta u Smerovišću (linija Samobor - M. Lipovec) uz školu uzbrdo 40 min do Slanog Dola i lijevo prije opisanim putem do doma.

2. Smerovišće - Cerinski vir - Krpesovka - Pl. dom Sv. Bernarda **2,15 h.** Od Smerovišća treba krenuti u smjeru Japetića preko Cerinskog vira i dalje stazom uz Javorački potok. Nakon 1,20 h uspona spajamo se s prilazom iz Šoićeve kuće. Zbog duboko usjećene doline ovaj je prolaz ugodan za topla vremena, a preporučam ga zimi i po poledici, jer kratki dio staze iznad slapa Cerinski vir zna biti teško prolazan.

3. Smerovišće - Slapnica - Pl. dom Sv. Bernarda **(oko 2 h).** Cestovni putokaz u Smerovišću upućuje nas do 3 km udaljenog sela Slapnica. Cesta vodi uz potok. Od Slapnice se treba strmo popeti nemarkiranom stazom na greben do markiranog puta koji iz Slanog Dola vodi do Doma Sv. Bernarda.

4. Smerovišće - Cerina - Šipački Breg - Krpesovka - 5,7 km - Pl. dom Sv. Bernarda - 30 min. Od Smerovišća cestom uzbrdo uz markacije koje vode za Cerinski vir do oštrog zavoja (lijevo za C. vir) i dalje asfaltnom cestom uzbrdo kroz vinograde i klijeti Cerine. Do Cerine možemo i strmom stazom koja započinje 200 m iza zadnjih kuća Smerovišća. Sa ceste od Cerine do sela Šipački Breg pružaju se nezaboravni vidici, posebno na greben Oštrega. Iza Šipačkog Brega s lijeva prilaze markacije (dalje do doma preko livade Krpesovke vidi prilaz iz Šoićeve kuće). Ako cestom produžimo još 1 km, dolazimo u Dragonoš (742 m), najviše selo u Samoborskom gorju. Zbog rijetkog prometa i lijepih vidika cesta je pogodna za planinare; zimi se čisti od snijega.

Brojne putokazne tabele i obnovljene markacije djelo su vrijednih planinara Pl. bratovštine Sv. Bernarda iz Samobora.

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

Mr. IVAN ĐURIĆ

Mr. Ivan Đurić je rođen 1934. u Oštricama kod Novog Marofa, magistar je Šumarskih znanosti, sada u mirovini. Član je HPD "Kalnik" u Križevcima i istaknuti planinar i čuvan prirode. Bio je dugogodišnji član Upravnog odbora HPD "Kalnik", a i njegov predsjednik dva puta. Od 1995. je po drugi put predsjednik njegova Upravnog odbora. Zapažen je njegov rad u Sekciji za zaštitu prirode.

Nakon završetka studija radio je u Šumariji Križevci, a od 1992. do odlaska u mirovinu u Upravi "Hrvatskih šuma" u Koprivnici. Sada je stručni suradnik u Odjelu za ekologiju direkcije "Hrvatskih šuma" u Zagrebu i suradnik u časopisu "Šumarski list".

Za sve vrijeme svog djelovanja izvrsno je povezivao svoje stručno znanje i ljubav prema planinskoj prirodi i šumama. Osobito se zalagao za zaštitu atrakcija planinske prirode i šuma u Prigorju (Kalnik, Bilogora). Njegovom je zaslugom zaštićeno pet područja, odnosno proglašeno zaštićenim područjima prirodne baštine, na Kalniku i oko Križevaca, a zalagao se i za zaštitu ugroženih biljnih i životinjskih vrsta ovoga kraja. Sada se zalaže za proglašavanje šume Kalnik-Kolačka specijalnim rezervatom šumske vegetacije. Šuma Kalnik - Kolačka nalazi se uz jezero Čabradi i zajedno s njim predstavlja zaista izvanrednu prirodnu atrakciju.

Objavio je velik broj stručnih radova u stručnom tisku i na stručnim skupovima, na kojima se neprekidno

zalagao za strategiju očuvanja i zaštite okoliša, odnosno za ulogu šuma u očuvanju biološke raznolikosti planinske prirode.

Zajedničkim stručnim radom i zlaganjem mr. Ivana Đurića i dr. Đure Rauša 1996. je uspostavljena Poučna staza Kalnik, što se smatra njihovim golemlim uspjehom na zaštiti i afirmaciji planinske prirode Kalnika.

Obišao je brojne planine u zemlji i inozemstvu.
(I.S.)

Zaštita prirode

● **Aktiviranje eko-patrola u planinarskim društvinama.** U sklopu ovogodišnjih akcija u povodu Svjetskog dana čistih planina (26. rujna) Komisija za zaštitu prirode HPS i Središnica eko-patrola stalno su poticale aktiviranje eko-patrola u planinarskim društvinama. One su zaista nužnost ako želimo očuvati lijepe i čiste planine. Aktivnost eko-patrola mora se usmjeriti u akcijama Za čiste planine diljem Hrvatske. Ove godine su osnovane samo dvije nove eko-patrole, u Delnicama i Dubrovniku, ali i postojeće eko-patrole treba stalno poticati u naporima Za čiste planine. Ako u svom planinarskom društvu želite osnovati eko-patrolu, obratite se na adresu: Hrvatski planinarski savez, Središnica eko-patrola, Vesna Matek 10000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 01-418-922.

(I.S.)

● **Zelenoplava opcija - program modernog planiranja.** U sklopu programa Zelenoplava opcija - atrakcija planinske prirode i gorskih voda kao izazov za izletnike, planinare i turiste, u Komisiji za zaštitu prirode HPS provodi se niz poticajnih aktivnosti. Radi se o zaštiti i afirmaciji ljepote i vrijednosti planinske prirode Učke, Biokova, Paklenice, i dr. Značajni su i poticaji za zaštitu i afirmaciju gorskih i kraških voda: Plitvička jezera, Rastoke, Korana (Marija Furlić), te NP Krka s dva slapa: Skradinski buk i Roški slap (Vesna Jurković). Tu su i poticaji da se izvor Kupe i Gušlica uključe u sastav NP Risnjak (angažman Miljenka Gašparca). Ove i druge atrakcije planinske prirode i gorskih voda bile su ljetos izazov za izlete mnogih naših planinara i izletnika, a pripremaju se i značajni propagandni materijali

za popularizaciju ljepote i vrijednosti planinske prirode i gorskih voda u nas.

(I.S.)

● **Priprema okruglog stola o poučno-ekološkim stazama.** Komisija za zaštitu prirode HPS priprema održavanje stručnog skupa Okrugli stol o poučno-ekološkim stazama. To je nov oblik upoznavanja ljepota i vrijednosti planinske prirode kod nas. Takve staze imaju i golemu edukativnu vrijednost (program Obrazovanja za okoliš) za planinare i druge ljubitelje prirode. Uspostavljaju se u zaštitnim područjima planinske prirode (nacionalnim parkovima, parkovima prirode, zaštićenim krajolicima i drugdje). Do sada su, u pravilu, veoma stručno postavljene, uz odgovarajući tiskani

informativni materijal (vodiče, prospkte) i s odgovarajućim informativnim tablama uzduž staze. Do danas su u nas postavljene ove poučno-ekološke staze:

1. Poučno-ekološki put dr. fra Jure Radića na Biokovu (park prirode)
2. Poučno-šetna staza Leska na Risnjaku (nacionalni park)
3. Tri poučne staze na Medvednici (park prirode) i
4. Poučna staza Kalnik (zaštićeni krajolik).

U okviru KZP, odgovorna za poučno-ekološke staze je Barbara Vučinović iz Kastva. KZP očekuje prijedloge planinara i planinarskih društava o poučno-ekološkim stazama za ovaj skup.

(I.S.)

Alpinizam

● **Alpinistička ekspedicija "Grenland '96."** Peteričana alpinistička ekspedicija u organizaciji Planinarskog saveza Zagreb od 23. 7. do 8.8. 1996. boravila je u zaljevu Igdlorssuit Havn, područje grada Nanortalika (južni Grenland), selo Augpilagtoq, kanal Prins Christian Sund. Članovi ekspedicije: Boris Čujić - SPK Art Rock Zagreb, Darko Dular - PK Univerzum-Varaždin, Vladimir Paušić - PK Čopali-Rijeka iz Hrvatske te Igor Kalan AO Kranj i Miha Kajzelj - PK Ljubljana iz Slovenije ispenjali su prvi uspon u stijeni Igdlorssuit Havn Towera. Markantan vertikalnan, granitni toranj s vrhom od 1160 m, čija je glavna stijena visoka 800 metara orijentirana na zapad. Na obali zaljeva postavljen je bazni logor, odakle je do podnožja stijene potrebno 1,5 sata hoda. Smjer "Ujarak" (eskimski: kamen) težine VI,7+A3 - 23 dužine, prolazi centranim dijelom stijene. Penjana je 24,25,26,28. te 30. i 31.7. U prva četiri dana fiksirano je 400 metara užeta u smjer, da bi u posljednja dva dana bio ispenjan cijeli smjer do vrha stijene, koji je dosegnut 31.7. u 13 sati. Isti dan svi su absajlali po liniji uspona u podnožje stijene. Kvaliteta granita je dobra, izuzev krševitih, širokih

pukotina-kamina u vršnoj četvrtini stijene. Glavne težine smjera nalaze se u središnjem dijelu. Osiguravališta, koja su ujedno i absajl pista, opremljena su spitovima i klinovima. Dobra pozicija za bivak (6 osoba) je na 16. osiguravalištu. Vremenski uvjeti vrlo su dobri za sunčana dana, ako ne pušu jaki vjetrovi koji temperaturu od oko 8 C (ujutro oko 0 C) znatno umanjuje. Nevremena dolaze polako, sa laganom kišom, koja se postupno pojačava. Smjer Ujarak ispenjan je za dobra vremena, uz dva kišna dana i dosta hladnog vremena. Pri silazi u vrha, 31.7. počela je kiša, a s njom i razdoblje lošeg vremena, koje je trajalo i nakon odlaska ekspedicije. Područje Igdlorssuit Havna lako je dostupno čamcem iz 20 kilometara udaljenog eskimskog sela Augpilagtoqa, koje je redovnom brodskom linijom povezano s Nanortalikom. Osim toga, selo raspolaže poštrom, dućanom i ambulantom. Međutim, Igdlorssuit Havn je potpuno nedostupan ako vam zaborave dostaviti ugovorenim čamac, u što se uvjerila ekspedicija nakon 12 dana SOS-signaliziranja rijetkim plovilima, od kojih nas je konačno uočio brod "Ujarak".

Planinarstvo u tisku

● **Planinarstvo u tisku.** Za razliku od prošlih vremena, sada se više ne možemo žaliti da je planinarstvo u dnevnom i tjednom tisku zapostavljeno. Nastojanjem planinarskih organizacija planinarstvo je konačno postalo dijelom civilizacije i u našoj zemlji. Za ilus-

traciju eto nekoliko primjera! U časopisu Automania izlazila je u nastavcima reportaža Tomislava Pavlina, člana Glavnog odbora HPS, o automobilskom putovanju kroz Velebit, ilustrirana odabranim fotografijama. U dnevniku Večernji list, izašla je 9. kolovoza na "duple-

rići" velika reportaža o uspjehu planinara speleologa na Velebitu pod naslovom "Slovakia - još jedna kilometarska jama!" Posebno je zanimljivo da je konačno i neka turistička organizacija shvatila komparativnu prednost hrvatskog primorja, a to je jedinstvo planine i mora. Riječ je o "Biokovo active Holidays" iz Makarske, agenciji koja je objavila vrlo ukusan prospakt na pet jezika i s desetak kolor fotografija o mogućnostima što ih Biokovo pruža gostima na makarskom primorju. Spomenimo i to da je bar desetak novina i časopisa registriralo tiskanje vodiča "Hrvatske planine", ne šteteći pri tom pohvale. (ŽP)

● "Lički planinar" broj 3 (srpanj 1996) opravdao je očekivanja nakon prva dva broja: sve je bolji i zanimljiviji. Na 32 stranice je obilje štiva i slika, sve o Velebitu. Naslovica je u boji i vrlo uspješna. Za ljubitelje

Velebita ovaj je časopis nenadoknadiv i preporučamo im da se preplate. Pošta se šalje na adresu: "Vila Velebita", 10000 Zagreb, Branimirova 27 (za Tomislava Čanića). Izdavač je HPD "Visočica" iz Gospića, a časopis izlazi u Zagrebu pod uredništvom Tomislava Čanića. (ŽP)

● **Flora i gospodarstvo Žumberka.** Neumorni akademik i planinar Sergej Forenbacher podario nam je, nakon veličanstvenog djela "Velebit i njegov biljni svijet", novo slično djelo o Žumberku "Žumberak - kalendar flore Žumberačke gore" (Školska knjiga 1995). Ovu jedinstvenu knjigu od 652 stranice i s mnoštvom slika u boji, može se već kupiti u zagrebačkim knjižarama i na nju ćemo se opširnije osvrnuti u jednom od idućih brojeva, jer je ona i pravi planinarski događaj. (ŽP)

Gorska služba spašavanja

● **Intervencije u 1995. godini.** U 1995. Gorska služba spašavanja Hrvatskog planinarskog saveza obavila je ukupno 38 akcija spašavanja planinara i skijaša, podjednako prethodnoj 1994. kada ih je zabilježeno 37. Od njih je 25 obavljeno na uređenim skijalištima, ostale pri klasičnim planinarskim aktivnostima.

Ozljede zbog kojih se u 1995. interveniralo na uređenim skijalištima pregledno prikazuje Tablica 1.

Tablica 1 Ozljede skijaša u 1995.

ozljeda	broj
iščašenje ramena	5
prijelom potkoljenice	3
kontuzija grudnog koša	2
uganuće zapešća	2
uganuće gležnja	2
prijelom podlaktice	2
potres mozga	2
uganuće koljena	1
porezotina koljena	1
prijelom nadlaktice	1
porezotina šake	1
prijelom ključne kosti	1
rana na glavi	1
posjekotina na čelu	1
oderotina nosa	1
ukupno	26*

* bilo je i višestrukih ozljeda

Vidi se da je ova skijaška sezona bila neuobičajena po vrstama ozljeda. Više je bilo ozljeda ruku (12) nego nogu (7). Mogli bismo je nazvati i godinom iščašenja ramena, što je tipična, ali obično ne tako česta skijaška ozljeda. Bilo ih je čak pet.

Akcije spašavanja izvan uređenih skijališta prikazane su kao i obično na posebnoj, detaljnoj tablici (Tablica 2 na trećoj strani omota).

Zanimljivo je istaknuti uspješnu intervenciju pri akutnom alergijskom napadu, koju su obavili pripadnici stanice GSS Karlovac, sudionici karlovačke speleološke ekspedicije u Španjolskoj, i time spasili život Španjolskoj planinarki. U toj je akciji sudjelovao helikopter Španjolske spasavalačke službe. Kao poseban kuriozum spomenimo još dva iščašenja ramena, tako da ih je u 1995. s pet skijaških ukupno bilo sedam. Oba posljednja nastala su pri padu u stijeni na malo zahtjevnijim planinarskim izletima, usponu na Glockner i na klinčanom, Žoharovom putu na Okiću. Dodamo li i nesreću izletnika koji se sam zaputio u stijenu iznad Tučepa i pao, vidljivo je da ulazak makar i u laku stijenu povećava rizik i zahtijeva oprez, dobru procjenu vlastitih mogućnosti, primjereno osobnu i određenu tehničku opremu kao i znanje o njenoj uporabi, koje je najlakše i najsigurnije stići kroz neki od oblika našega organiziranog planinarskog školovanja.

Dr. Borislav Aleraj

In memoriam

ANDELKO IVANČIĆ (1933-1996)

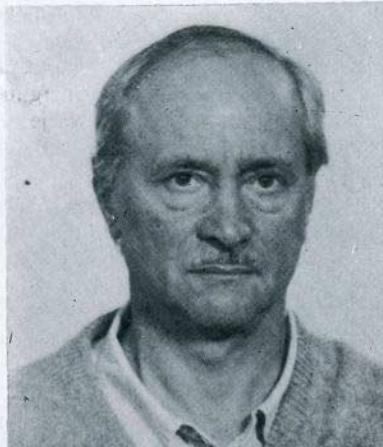
HPD "Višnjevica" u Ravnoj Gori ostala je bez svog predsjednika i dragog prijatelja. Andelko Ivančić srčano se borio s opakom bolešću, ali je ni snagom svoje velike volje za životom nije uspio pobijediti. Utонuo je u posljednji san 22. lipnja 1996. u Ravnoj Gori, okružen gorama i planinama koje je toliko volio. Prerana smrt prekinula je sve njegove nepresušne planove i ideje.

Roden je 7. 10. 1933. godine u Ravnoj Gori, gdje je i živio sve do svoje smrti. Radio je od rane mladosti i školovao se uz rad. Završio je školu učenika u privredi električarskog smjera u Skradu. Cijeli je radni vijek proveo u "Radinu", Ravna Gora, kao električar. Kod kuće je, kao dodatnu djelatnost, imao auto-elektroradiionicu. Bio je majstor nadaleko poznat i stalno pretrpan poslom, ali je uvijek našao vremena za svoje mnogobrojne djelatnosti.

U mladosti se aktivno bavio skijanjem. Imao je diplomu učitelja skijanja i bio je aktivni član Skijaškog društva "Goranka", Ravna Gora. Neumorno je radio i u Sportskom društvu "Goranka", Ravna Gora, posebno u nogometnoj sekciji. Aktivno se bavio i auto-moto športom kao istaknuti član Auto-moto društva Ravna Gora. Sudjelovao je na auto-relijima i vožnjama spremnosti. Suradivao je sa svim organizacijama i društvima u Ravnoj Gori i pomagao u njihovim djelatnostima.

Planinarstvom se bavio od rane mladosti i ostao vjeren planinama sve do svoje smrti. Bio je jedan od obnovitelja HPD "Višnjevica" Ravna Gora, koje je zvanično počelo s radom 1980. godine. Od 1980. do 1989. bio je blagajnik društva i njegov predsjednik posljednjih sedam godina.

Kao duša svog planinarskog društva, svestran i pozrtvovan planinar, predvodio je ravnogorske planinare u neumornu radu: uređene su planinarske kuće na Lokandi i Javorovo kosi, otvoren Ravnogorski plani-

narski put, sagraden vidikovac na Javorovoj kosi, uređena prostorija društva ...

HPS mu je dodijelio brončani znak za zalaganje i rad u planinarstvu. Bio je uzoran organizator planinarskih izleta i pohoda, na kojima je svojom veselom naravi i poletom osvajao srca brojnih prijatelja planinara. Kao vrstan foto amater ostavio je za sobom mnoštvo predivnih fotografija. Na njegovu je inicijativu Nevenko Acinger napisao spomen-knjigu "60 godina planinarstva u Ravnoj Gori", za koju je sam s velikim žarom prikupljao materijale. Kao osnivač i voditelj eko-sekcije, zalagao se za zaštitu prirode i učio mlade kako treba voljeti svijet oko sebe. Teško je povjerovati da ga više nema među nama.

Zaslužan na mnogim poljima i omiljen svuda, ostavio nam je u zadatku obvezu da nastavimo i razvijamo sve što je započeo.

Blažica Sveticki

Vijesti

● **Svečana sjednica na Triglavu.** U tzv. sezoni kiselih krastavaca, kada se političari odmaraju širom Slovenije i šire, novine dobivaju priliku da objavljuju neke vijesti koje u normalnoj političkoj sezoni ne bi doatile vidno mjesto. Tako je slovenska javnost saznaла da je 13. kolovoza održана "najviša sjednica u povijesti lokalne samouprave". Naime, 11 od ukupno 16 članova općin-

skog vijeća Kranjske Gore u čast 100. obljetnice otkad je postavljen glasoviti Aljažev stup na Triglavu, što je cilj hodočašća mnogih alpinista, održali su svečanu sjednicu na Kredarici. Pritom su se vijećnici, osim dvojice koji su doletjeli helikopterom, sami popeli do tog vrha.

(Vjesnik, 14. kolovoza)

● **Izložba u Paklenici.** U organizaciji Nacionalnog parka Paklenica i "Lacrome" zagrebačke galerije umjetnosti, 14. kolovoza u podzemnome prostoru u klancu Velika Paklenica otvorena izložba pastela zagrebačkog slikara i pjesnika Davora Vukovića Dade (1951.), posvećena krajoliku toga prirodnoga fenomena. Iste večeri predstavljena je i Vukovićeva grafička mapa "Paklenica". Tim povodom Stanko Špoljarić među inim piše: "Paklenica je prepuna vizualnih iznenadenja, za slikara i posjetitelja nikada potpuno dokučiva i savladiva, s pruženom privilegijom umjetniku da čistoćom oka dodirne bit i smisao, i stvaralačku energiju poveže s njezinim pulsiranjem. Davor Vuković je uhvatio i treptaj i bljesak, ponekad i tajnovitih prostora, i snagom geste i kolorističkom osjetljivošću u svom kadru zadržao segmente krajolika koji, ako su i bliski znanom, njegovim iskazom dobivaju novi zvuk." (J.Š.)

● **PD "Prenj 1933" Mostar** proširuje suradnju s planinarskim društвима. Dana 7. srpnja tri su se člana Društva pridružila 35-oročima splitskih planinara pod vodstvom g. Ante Čagalja, predsjednika HPK "Split", i uspeli se na Čvrsnicu, na vrh Pločno (2228). To je najviši vrh Hercegovine i Hrvata uopće. Zahvaljujemo Splićanima na suradnji! - Dana 18. srpnja PD "Snežnik" iz Ilirske Bistriće u Sloveniji poslalo nam je novčanu pomoć od 500 DM. Zahvaljujemo se prijateljima iz PD "Snežnik"! To je drugo društvo koje se odazvalo našem pozivu za materijalnom pomoći. Prvo se odazvalo HPD "Nikola Tesla" Zagreb, koje nam je darovalo 2 šatora, 4 vreće za spavanje i drugo, na čemu im i ovom prilikom zahvaljujemo. - Dana 15. lipnja osam članova Društva se odazvalo pozivu Udruge planinara "Tisovac" iz Busovače da sudjeluju u obilježavanju Dana Udruge usponom na Busovačke staje (1648). Odali su poštu 17-orici palih bojovnika HVO-a, među kojima su bili i planinari, sudjelujući i u polaganju vjenca i misi s mnoštvom pučanstva ovoga kraja. Položeno je devet vjenaca. Dan ove Udruge bila je prigoda da se sastanu sva tijela Planinarskog saveza Hrvatske Republike Herceg-Bosne. Od sedam društava - članova Saveza, bilo je nazočno članstvo šest društava. Konstituirani su: izvršni odbor, stručni savjet, nadzorni odbor i sud časti. Zahvaljujemo domaćinima na dočeku i ugodnom boravku! - Dana 21. travnja odazvali smo se pozivu dalmatinskih planinara i sudjelovali u usponu na Kamešnicu (1809). Zahvaljujemo se na dočeku HPD-u "Kamešnica" u Otoku. Ovo je drugi put da sudjelujemo u Danu dalmatinskih planinara. Prvi put 27. svibnja 1995. četiri su se naša člana odazvala pozivu HPD "Šibana" Metković usponom na Marin Vjenac (507). Zahvaljujemo domaćinima! - Imali smo dogovore s Nacionalnim parkom Blidinje jezera u svezi s očuvanjem planinarskog doma i ski-lifta u Risovcu, u Dugom polju sjeverno od Blidinje jezera, popravkom planinarskog doma na Vilincu (1961) na Čvrsnici, najviše planinarske

kuće u Hrvata, obnavljanjem markacije i krčenjem zaraslih staza. Zahvaljujemo fra Petru Krasiću iz samostana u Masnoj Luci (Dugo polje) na suradnji! - Stupili smo u vezu s Javnim poduzećem "Parkovi" u Mostaru u svezi s popravkom Lovačke kuće uz zapadni rub Blidinje jezera pod Borovom Glavom (1312 m). - U izgledu je mnogo zadaća, a materijalno je polazište - ništice. Ali - trudimo se!

(Ivan Salopek)

● **Koordinacija dalmatinskih planinarskih organizacija** održala je sastanak u sklopu Dana dalmatinskih planinara, 21. travnja, u Donjem Koritima na Kamešnici. Predstavnici su društava najviše interesa pokazali za primjenu Zakona o turističkoj djelatnosti. Dogovoren je da vođenje Koordinacije sa Splitskog planinarskog saveza prijede na budući Planinarski savez Županije splitsko-dalmatinske. Sastanku je bio nazočan i predsjednik HPS Ivica Piljić. Dan dalmatinskih planinara uspješno je organiziralo HPD "Kamešnica" iz Otoka, a manifestaciji su pored planinara iz cijele Dalmacije prisustvovali i gosti iz Gospića i 5 herceg-bosanskih društava.

(I. T. Marinov)

● **Utemeljenje dalmatinske speleološke koordinacije.** Prigodom održavanja Dana dalmatinskih planinara na Kamešnici, 21. travnja je u Donjem Koritima utemeljena Dalmatinska speleološka koordinacija. Ovo će tijelo okupljati sve speleološke jedinice u južnoj Hrvatskoj: speleološka društva "Jamar" iz Hana i "Šipilar" iz Splita te speleološke odsjeke HPD "Dubrovnik", "Biokovo" iz Makarske, "Liburnija" (u "Paklenici") iz Zadra, "Kamenar" i "Sv. Mihovil" iz Šibenika te "Mosor" iz Splita. Cilj je Koordinacije unapređenje suradnje i speleološke djelatnosti u Dalmaciji, organiziranje zajedničkih akcija, ispodizanje u školovanju, usuglašavanje stavova o pojedinim pitanjima i objedinjavanje rezultata speleoloških istraživanja. Sudionici su izrazili i zanimanje za udrživanje svih hrvatskih speleologa. Ujedno je istražena jedna jama i posjećena jedna špilja.

(I. T. Marinov)

● **Proslava blagdana Sv. Dujma i Dana državnosti u Splitu.** I ove su se godine splitski planinari priključili proslavi blagdana gradskog zaštitnika Sv. Dujma. Središnja planinarska manifestacija - Dan splitskih planinara - održana je 5. svibnja na zapadnom Mosoru. Organizator je bio HPK "Split", a vođenje planinara i izletnika preuzela je Stanica planinarskih vodiča. Osiguravao je GSS iz Splita, a s posebnim su se programom uključili Speleološki i Alpinistički odsjek iz HPD "Mosor". Istog dana izvedeni su usponi na zvonik Sv. Dujma. Paralelno su penjali Ivica Matković i Irena Palošek. Dok su se Splićani na Matkovića već navikli, uspon naše najbolje sportske penjačice bio je pravo osvježenje. Članovi ŠPK "Marulianus" bili su aktivni i za Dan državnosti; izvedeno je više uspona na kulu na

Voćnom trgu i Festival športskog penjanja na Marjanu. Ove je akcije pomogao Ured za šport pri Poglavarstvu grada Splita.

(I. T. Marinov)

● **Povlastice u planinarskim kućama.** Planinari se žale da se u nekim planinarskim kućama ne poštuje članska povlastica o pravu na 50% popusta na noćenju za članove planinarske organizacije s iskaznicom i članskom markicom za tekuću godinu. Izvršni odbor HPS raspravljao je o tome na svojoj redovnoj sjednici 9. rujna i zaključio da ozbiljno upozori društva učlanjena u HPS na pridržavanje propisa o povlasticama. Na nju imaju pravo i slovenski planinari, a na osnovi uzajamnosti. Svako društvo može u svom domu odrediti i dodatne povlastice za svoje članove (njihova je stvar hoće li im dati i besplatan smještaj), ali osnovni popust od 50% na redovnu cijenu mora se poštivati i to označiti na cjeniku.

● **Planinarski savez Županije primorsko-goranske** bio je organizator pohoda na Mont Blanc upriličenog u kolovozu ove godine. Tehničku pripremu izvršilo je PD "Kamenjak" iz Rijeke u okviru obilježavanja 35 godina svog postojanja. Na tom uspješnom pohodu bilo je 30 članova iz raznih društava Županije, među njima i trojica članova HPD "Bijele stijene" iz Mrkoplja. Za Mrkopalje je to poseban uspjeh, jer su prvi put bili na krovu Europe. Njima su za ovaj put pomogli mnogi sponzori i općinsko poglavarstvo. (Dmitar Mamula)

● **Iz HPD "Mosor" - Split.** Lugarnica na Uzinčkoj kosi (zapadni Mosor) je pred potpunom obnovom. Ova je planinarska kuća prije dvije godine teško nastradala u požaru, ali je sada većim dijelom obnovljena. Njeno otvorenje i predaja planinarima na uporabu planirano je 6. listopada prilikom otvaranja planinarske sezone na Mosoru. Za informacije u vezi s domom "Umberto Girometta" na Mosoru najbolje je obratiti se na tel. 021/562-635 (Spiro Gruica), 874-180 (Bože Radelja) i 099 470-594 (mobilni na Domu). O radu Društva najbolje je informirati se na tel 021/43-214 (Bogomir Medić), 583-408 (Zdravka Mandić) ili na adresu: Marmontova 2, pp 277, 21000 Split. (I. T. Marinov)

● **HPD "Vršak" iz Brod Moravica** uzorno je društvo gorskokotarskog kraja i po aktivnosti ni najmanje ne zaoštaje za daleko većim i starijim društvima Županije primorsko-goranske. Što se tiče uspona, kako u nas tako i u Europi, npr. Mont Blanc, a najnoviji je uspjeh i uspon na Triglav. "Vršak" je osnovan 1972. na poticaj alpinista Borisa Golika. Sada ovo marljivo i vrijedne hvale društvo okuplja oko 40 članova. Predsjednik je Josip Štajduhar, a sjedište je u selu Kuti nadomak Brod Moravica, gdje je i novoosnovani Planinarski savez Županije primorsko-goranske, održao svoju prvu ovo-godišnju skupštinu. (Dmitar Mamula)

● **Pušenje u planinarskim kućama** je zabranjeno ne samo Kućnim redom koji je prihvatala skupština HPS, nego sada i zakonskim propisima. Upozoravaju se upravljači planinarskih kuća na kaznene odredbe koje su prilično oštре. Planinari nepušači imaju pravo na čist zrak, što je u skladu i s ekološkim smjernicama koje je prihvatala planinarska organizacija. Na ulazu u objekte valja na vidnom mjestu postaviti obavijest o zabrani pušenja u kući, a prekršitelje energično upozoriti da izlažu novčanoj kazni ne samo sebe, nego i upravljača objektom u slučaju prijave. Dakako da u planinarskim kućama ne bi smjelo biti pepeljara, jer one upravo pozivaju na prekršaj zakonske zabrane.

● **Popravljena cesta za Bijele stijene.** Odvojak ceste od Begove staze do podnožja Bijelih stijena, nakon prestanka iskoriščavanja šuma u tim predjelima, godinama je propadao. Cesta je praktički postala neu-potrebljiva, osim za terenska vozila. U okviru redovite godišnje akcije opskrbljivanja i uređenja doma, članovi HPD "Kapela" kontaktirali su šumariju u Jasenku u pokušaju da se na cesti barem nešto popravi. Službenici šumarije spremno su se odazvali i popravili ta cijeli cestovni ogrank. Članovi HPD "Kapela" ovim im se putem još jednom zahvaljuju. Ujedno, obavještavamo planinare da je dom na Bijelim stijenama potpuno opskrbljen. Ako planinari žele grupno posjetiti to izuzetno atraktivno područje i pritom boraviti na domu, potrebno je da se prethodno jave u HPD "Kapela" (telefon u knjizi "Hrvatske planine"), kako bi društvo osiguralo dežurnog na domu. (K. Milas)

● **Dani tehničke kulture u Splitu** održani su od 3. do 7. lipnja. Na ovoj smotri djelatnosti dvadesetak udruga tehničke kulture sudjelovali su i SO HPD "Mosor", SD "Špiljar" i GSS Split. "Mosoraši" su na svom štandu izložili 50 fotografija, opremu, špiljske minerale i dr. SO "Mosor" je na ovoj manifestaciji bio najstariji (djeluje s prekidima od 1927.), a sljednik je speleološke djelatnosti započete u Splitu oko 1909. godine.

● **Zavižanski prstenovi.** Pod tim nazivom obuhvaćeni su planinarski putevi oko planinarskog doma Zavižan, kojima je moguće u nekoliko kružnih tura obići sve najviše očolne vrhove i poznate lokalitete u vremenu od jedan do osam sati.

1. pl. dom Zavižan - Zavižanska kosa - Balinovac - Velebitski botanički vrt i natrag
2. isti put uz obilazak Velikog Zavižana
3. put broj 2 i Vukušića snježnica
4. put broj 3, zatim od Vukušića snježnice uspon na Zavižanski Pivčevac te povratak u Dom preko Buljevca.
5. najduža varijanta obuhvaća put broj 4 s usponom od Buljevca na Mali Rajinac te povratak na Zavižan preko Jezera i Buljevca.

Putevi su markirani ali u slučaju magle otežana je orijentacija na Jezerima. Slične mogućnosti postoje oko Alana, Vel. Lubenovca i Ravnog Dabra.

● **Jesenski tečajevi za markaciste** dogovoreni su za koprivničko i slavonsko područje, pa se zainteresirani trebaju javiti preko svojih plan. društava u HPD "Bilo" i "Dilj" koji su organizatori uz našu Komisiju. Priprema se tečaj za dalmatinsko područje i posebno za najjužniji dio Hrvatske, gdje je koordinator član naše Komisije u Splitu, Milan Sunko.

● **Uređivanje puteva u Dabarskim kukovima.** Sudjelovali su članovi društva Zagreb-Matica, HPT Sljeme, Željezničar, Stanko Kempny i Industrogradnja, koja je besplatno osigurala noćenje u Ravnom Dabru. Teslaši su već prije završili dio od Bačić kuka do Budakovog brda. 8. i 9. lipnja obnovljeni su putevi od Skorpovca do Budakovog brda i Bačić kuka, od Dabarske kose do Skorpovca, od Bačić kuka preko Bačić dulibe do Ravnog Dabre i dalje do Crnog Dabre, te prema Visibabi i Bačić kosi. Novi put uređen je od Dabarske kose do Karlobaga, a obnovljene su staze preko Ljubičkog brda. Postavljen je više putokaza. Putevi južno od B. Oštarija nisu u upotrebi!

● **Zapušteni ili neprimjereno održavani putevi.** Putevi na Bijelim stijenama su zapušteni, a slično prema najvišim vrhovima Risnjaka i u NP "Paklenica". Neka društva i dalje samosvojno i tvrdoglavno ureduju puteve ne pridržavajući se uputa o jedinstvenom markiranju, pa im se skreće pažnja da se pridržavaju Pravilnika za markaciste HPS i da školju markaciste u našim organiziranim tečajevima.

● **Velebitska obilaznica** osnovana ljeti 1994. ima još nedostataka zbog propusta društava koja je održavaju, a i organizatora. Također nestaju pečati KKT. Prostor obilaznice je velik i nije moguće stalno ga nadzirati, pa je svaka dojava o nekoj nepravilnosti dragocjena. Što se tiče spomen-značke ili spomen-priznanja, valja znati da je osnovna svrha obilaznice približiti nepoznate vrhove posjetiteljima, što je učinjeno izdavanjem vodiča (diskutabilna je njegova praktičnost ili oblik), a spomen-priznanje služi tek kao sjećanje na obilazak. Značke nema zbog nedostatka sredstava. Osnovni je smisao sigurnost pri obilasku dobro uredenim i održavanim putovima. Društva i njihovi članovi trebaju znati da je Velebit i njihov nacionalni ponos, i o njemu neka se brinu svi, prema svojim mogućnostima. Rado se prihvata svaka ponuda za održavanje neke dionice puta.

(Tomislav Pavlin)

● **Pet godina HPD "Stanko Kempny".** Proslava pete obljetnice osnivanja održana je 20. lipnja u župnoj crkvi Sv. N. Tavelića u zagrebačkoj Kustosiji. Počela je

svečanom misom, koju su predvodili župnici Sv. N. Tavelića Zvonko Sekelj i Sv. Mateja iz Dugava Mijo Gorski, i sami članovi Društva. Pjevanje su predvodili članovi župnog mješovitog zbora, od kojih je većina "kempnijevaca". Proslavi su bili nazočni i brojni prijatelji iz PD Zanatlija Zagreb, Krndija Našice, Klikun Pleternica, Pl. bratovštine Sv. Bernard iz Samobora i drugi. Poslike mise bilo je riječi o kratkom, ali plodnom radu. Društvo je osnovano za vrijeme Domovinskog rata (16. lipnja 1991.) u okviru župnog pjevačkog zbora u Kustosiji, da bi se ubrzo proširilo i u Dugave, gdje su pristupili novi članovi iz župne zajednice Sv. Mateja na čelu sa župnikom Mijom Gorskim. Iako mlado po godinama djelovanja, Društvo je dalo svoj prilog hrvatskom planinarstvu, posebno uređivanjem velebitskih i drugih putova, preuređenjem šumarske kuće na Velebitu (Vel. Lubenovac) u plan. sklonište, te organizacijom Dana hrvatskih planinara u Štirovači i Vel. Lunebovcu 1994. g. Društvo je prepoznatljivo po svom planinjskom katoličkom djelovanju, posebno glede hodočašća u M. Bistraru i Gospi od Rujna (Velebit). Na brojnim izletima po hrvatskim planinama i u susjednoj Sloveniji, u izletima je ugrađen vjerski sadržaj. Treba spomenuti posebnu suradnju i uzajamnu pomoć s novoosnovanom Pl. bratovštinom Sv. Bernard iz Samobora, a želja je članova da društvo ubuduće nosi uz planinarski naziv i časni "katolički" dodatak. Prvi predsjednik bio je Drago Županić, a od prosinca 1995. to je Tomislav Pavlin. Društveni rad se sastoji u organiziranju spomenutih hodočašća, te sličnih izleta i predavanja. Više je članova završilo planinarsku školu, nekoliko i tečaj za marlkaciste i sada djeluju na održavanju plan. puteva na Medvednici, Žumberku, Samoborskom gorju i Velebitu. Dvojica članova dužnosnici su HPS (Tomislav Pavlin je pročelnik Komisije za plan. puteve, a Mijo Gorski član suda časti). Još prije bili su članovi Komisije za plan. puteve i Mijo Gorski i Domagoj Pavlin. Po završetku svečanog dijela, oproštaj je bio na domjenku, a nastavak na dvodnevnom izletu 22.-23. lipnja sjevernim Velebitom. U spomen petoj obljetnici iznad pl. skloništa na Vel. Lubenovcu, na raskriju šumskih cesta, postavljeno je raspelo. Društvo ima sjedište u župnom uredu Sv. N. Tavelića, a sastanke slijedom u prostoru susjedne škole (do dobivanja novog prostora). U narednom djelovanju Društvo će biti aktivno s izletima, predavanjima i radom na zadacima HPS-a, a bit će posebno radosno u budućim susretima s pojedinima i društvima istih gledišta u našim lijepim hrvatskim planinama.

(Tomislav Pavlin)

● **Planinarska hodočašća.** 2. zagrebački planinarski križni put u okviru Zavjetnog hodočašća grada Zagreba u M. Bistraru održan je 13-15 srpnja. Na trodnevnom pohodu sudjelovali su članovi više planinarskih društava iz Zagreba i Slavonije te iz Pl. bratovštine Sv. Bernard. 1. zavjetno planinarsko hodočašće Gospi od

Rujna na Velebit održano je 13-15. kolovoza uz prisutnost preko 160 planinara iz svih dijelova Hrvatske. Kiša na sam početak misnog slavlja nije pokvarila dobro raspoloženje niti spriječila dolazak na Rujno zadarskog nadbiskupa mons. Ivana Prendu koji, je uz ostale davove, dobio na poklon od HPS-a knjigu dr. Željka Poljaka "Hrvatske planine" potpisu od planinara. Ovim putem zahvaljujemo se svim planinarima, koji su došli na Rujno i očekujemo ih druge godine u još većem broju.

(Tomislav Pavlin)

- **Planinarski savez Bosne i Hercegovine.** Tajnik je

još uvijek gorski spašavatelj Danil Pavičević, predsjednik je Muhamed Gafić. Nova adresa je 71000 Sarajevo, Ferhadija broj 9, telefona još nema, ali se može nazvati tajnika kući (071-658-058). Savez je ostao bez nekadašnjih prostorija i inventara i moli da mu se pomogne u obnavljanju rada (dinarski račun 10196-678-710, devizni 10196-678-3743).

- **Prodajem** 25 uvezanih godišta "Naših planina" (od 1956. nadalje) za 1000 kuna i 25 uvezanih godišta "Planinskog vestnika" (od 1954.) za 1000 kuna. Tel. 01-417-002.

Kalendar akcija

● **8. tradicionalni pohod na Oštrec** (Samoborsko gorje) u čast Dana željezničara Hrvatske, održat će se u nedjelju 6. listopada sa startom iz Samobora, Jaske, Ruda, Braslovja, Japetića, Lipovca i Smerovića (po vlastitom izboru), s time da na cilj treba stići najkasnije do 12 sati. Za 1. pohod izdajemo iskaznicu, za 2. pohod brončanu značku, za 4. pohod srebrnu značku, zlatna će biti za 7. pohod, a priznanje za 10. pohod. Potrebno je opremiti se za jesenske uvjete (kabanica, bolje cipele i sl.). Nadamo se Vašem odazivu, sa željom za dobro vrijeme, a za sve ostalo (čaj, kava, jelo, piće) pobrinut će se organizator pohoda.

(Damir Bajs)

● **Susret planinara u Novom Travniku** održava se 28. i 29. rujna kod planinarskog doma "Bučićka ravan", a u organizaciji PD "Kuk". Obavijesti na tel. 087-782-252 (predsjednik Ilija Kolar) i 087-795-922 (tajnik Drago Marjanović).

● **Kroz feričansko vinogorje.** HPD "Sokol" iz Feričanaca i ove godine priređuje obilazak feričanskog vinogorja i to u nedjelju 29. rujna. Program počinje u 9 sati ispred škole, a sadrži i bogatu gastronomsku ponudu, uz pristupačne cijene. Obavijesti na tel. (043) 328-018 (pon-pet 7-13 sati). Do Feričanaca busom iz raznih smjerova, a vlakom do ž.p. Đurđenovac (dalje markiranom stazom).

U studenom ove godine kao posebno izdanje "Hrvatskog zemljopisa" iz tiska izlazi knjiga:

DR. SREĆKA BOŽIČEVIĆA

100 ŠPILJA, JAMA I
PONORA HRVATSKE

TURISTIČKI ZANIMLJIVE ŠPILJE
PROŠLOST NAŠIH ŠPILJA I JAMA
VODA U KRŠKOM PODZEMLJU
ŽIVI SVIJET NAŠEG PODZEMLJA
JAME I PONORI - PUTOVI U DUBINE KRŠA
CRTICE IZ SPELEOLOŠKE PROŠLOSTI
TABLICA ŠPILJA I JAMA
NAJDUŽE ŠPILJE HRVATSKE

Ova fascinantna knjiga je rezultat 40-godišnjeg istraživanja autora. Knjiga, s većinom stranica u boji, prodavat će se po 180 kuna, a **tko pošalje predbilježbu do 1. studenoga ostvaruje popust od 20 posto.** Prvih 10 pošiljatelja dobiva besplatne knjige, a prvih sto pošiljatelja predbilježbi dobiva popust od 30 posto. Predbilježbe pošaljite odmah, a knjigu ćete platiti nakon primitka.
NAKLADA JE OGRANIČENA.

Da, ovime neopozivo naručujem _____ komada knjige.

Ime i prezime / točan naziv škole

Ulica

tel.

Mjesto

JMBG

Datum

potpis

Tablica 2. Akcije Gorske službe spašavanja HPS u 1995. godini (uz članak na str. 267)
 datum unesrećeni prebivalište član PD mjesto nesreće ozljeda uzrok nesreće stanica GSS

18. 3	A.S. m 10	Vrelo	Ne	Bjelolasica, blizu Vrela	opće pothlade-nje	?	Ogulin
17. 4	I. K. m 62	Zagreb	Sused-grad	Japetić, Velika Vrata	uganuće gležnja	pogrešan korak pri silasku	Samobor
14. 5	S. Š. m 26	Zagreb	Zagreb Matica	Okić, Žoharov klinčani put	iščašenje ramena	pokliznu-će, objesio se na ruku	Samobor
11. 6	A. J. m 45 i još 6 planinara	Šibenik	Kamenar	potez Hahlići-Platak	bez ozljeda, potraga	zalutali	Rijeka
29. 7	D. K. m 39	Zagreb	KBC Rebro	Gross Glockner via normale Austrija	iščašenje ramena, oderotine	pokliznu-će i pad od 5 m na stjenovit dio puta	Karlovac
7. 8	? ? ž 25	Španjolska	Ne	Covadonga, Campo de Torga Španjol.	edemi, gušenje	alergijski napadaj	Karlovac i španjolski GSS
10. 9	P. W. m ?	Austrija	Ne	Mosor, Gajna	rana pot-koljenice, krvarenje	pogrešan korak na plan. putu	Split
17. 9	M. G. m ?	Makarska	Biokovo	Biokovo, iznad Tučepa	potres mozga, rane, oder.	solo us-pon u sti-jeni i pad	Makarska, osoblje DZ Makar
7. 10	M. G. m 17	Novska	Ne	Medvednica, Leustekov put	bez ozljeda, lutanje	ne pozna-jući put zalutali	Zagreb
14. 10	M.B. m ? S.B. ž ?	Split	Ne	Mosor, pl. put za dom	nesvijest povraća-nje	?	Split
21. 10	F.D. ž ?	Zagreb	Ne	Velebit, Rossijevo sklonište	srčani napad	pozlilo mu na izletu	Gospic
18. 12	A.B. m ?	Zagreb	Ne	Medved. Sljeme-Hunjka	potraga bez ozljeda	izgubio se	Zagreb
??		Split	Mosor	Mosor, Majin smjer	bez ozljeda	uhvatila ih noć u stijeni	Split

Kozjak iznad Kaštelanskog zaljeva

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izradujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.